

Sport als breekijzer?

**Over het ontstaan en de effecten van interetnische
vriendschappen in sportclubs**

Joris Wauters

Dr. François Levrau

Dr. Joris Michielsen

Prof. dr. Noel Clycq (promotor)

Prof. dr. Christiane Timmerman (promotor)

Steunpunt Inburgering en Integratie

Steunpunt Inburgering en Integratie

Consortium Universiteit Antwerpen (CeMIS), Katholieke Universiteit Leuven (HIVA), Universiteit Gent (SDL) en Universiteit Hasselt (SEIN)

Lange Nieuwstraat 55
B-2000 Antwerpen

www.steunpuntieni.be
steunpuntieni@ua.ac.be

© 2016 Steunpunt Inburgering en Integratie

Steunpunt Inburgering en Integratie

Bezoekadres: Lange Nieuwstraat 55

Postadres: Prinsstraat 13

B-2000 Antwerpen

Tel.: +32 3 265 59 63

E-mail: steunpuntieni@ua.ac.be

Website: <http://www.steunpuntieni.be>

Contact auteur:

Joris Wauters

Prinsstraat, 13

2000 – Antwerpen

joris.wauters@uantwerpen.be

Contact promotor:

Prof. Dr. Christiane Timmerman

Prinsstraat, 13

2000 – Antwerpen

christiane.timmerman@uantwerpen.be

INHOUD

Managementsamenvatting	3
1. Inleiding	6
1.1. Aanleiding, probleemstelling en opzet van het onderzoek	6
1.2. Theoretisch kader	7
1.2.1. De sociale neutraliteit van sport in vraag gesteld	7
1.2.2. De vanzelfsprekendheid van de opbouw en uitwisseling van sociaal kapitaal in vraag gesteld	9
1.3. Doelstellingen van het onderzoek	13
1.4. Onderzoeksvragen	13
1.5. Onderzoeksdesign en methodologie	14
2. Resultaten	15
2.1. Voorstelling van de sportclubs	15
2.1.1. Sportclub 1: basketbal in een superdiverse grootstedelijke wijk met lager dan gemiddeld socio-economisch profiel	15
2.1.2. Sportclub 2: voetbal in een gemeente in de Vlaamse rand rond Brussel met bovengemiddeld socio-economisch profiel	16
2.2. Voorstelling van de respondenten	19
2.3. Over het ontstaan van en de motivatie achter de interetnische vriendschap	20
2.3.1. Motivatie van de respondenten voor de keuze van de sportclub	20
2.3.2. De betekenis van sportief kapitaal vs. migratieachtergrond: vier scenario's ...	21
2.2.3. Zijn de sportclubs low-cost of high-cost omgevingen?	24
2.2.4. Speelt sportief kapitaal een rol bij het oversteken van de etnische breuklijn?.	26
2.3. Over de effecten van de interetnische vriendschap op sociaal kapitaal	28
2.3.1. De kracht/zwakte van de interetnische relatie en het homofilie-principe	29
2.3.2. Een gunstige houding ten aanzien van etnische diversiteit?	34
3. Conclusie	35

Bibliografie 38

Managementsamenvatting

Dit rapport vertrok vanuit de vaststelling dat sport in beleidsdocumenten wordt benaderd als een vanzelfsprekend kader voor integratie. Een blik op de literatuur en inzichten uit eerder onderzoek tonen aan dat die vanzelfsprekendheid niet altijd gerechtvaardigd is. Sportclubs oefenen niet vanzelfsprekend een gunstige invloed uit op integratie en sociale mobiliteit. Daarvoor zijn er verschillende redenen. Zo blijkt dat sportclubs niet gegarandeerd sociaal neutraal zijn. Doorheen sportclubcontexten en in de sportpraktijken zelf lopen er immers tastbare en minder tastbare financiële, sociale en culturele breuklijnen. Uit onderzoek blijkt ook dat de opbouw en de uitwisseling van verschillende vormen van sociaal kapitaal in de sportclub sterk afhankelijk is van verschillende variabelen zoals het type sport, het gender van de sporters, de ambities en de motivaties van de teamleden. Ander onderzoek toont aan dat er zoiets bestaat als een 'homofilie-principe'. Dit principe stelt dat sociale netwerken vaak een homogene samenstelling kennen met betrekking tot verschillende socio-demografische, gedragsmatige en interpersoonlijke kenmerken. Op grond van dit 'homofilie-principe' werd in vervolgonderzoek gesteld dat er een bepaalde 'kostprijs' voor sociale relaties bestaat. Omgevingen kunnen dan low-cost of high-cost zijn bij het aangaan van sociale relaties en bij het uitbouwen van sociale netwerken. In high-cost omgevingen is er een grotere *return on investment* nodig om de relatie aan te gaan of in stand te houden.

Deze theoretische inzichten hebben voorliggend onderzoek gestuurd voor zover we in sportclubs waar er interetnische relaties aanwezig zijn, hebben nagegaan hoe die relaties precies tot stand komen en welke elementen daarbij een rol spelen. Daarnaast werd onderzocht welke effecten de interetnische vriendschappen hebben met betrekking tot de opbouw en de uitwisseling van sociaal kapitaal, en met betrekking tot de houding ten aanzien van diversiteit in de bredere samenleving.

Concreet hebben we ons veldwerk verricht bij jonge leden van twee sportclubs. De eerste club betreft een basketbalploeg die is ontstaan vanuit de superdiversiteit in een stadswijk met een laag socio-economisch profiel en die een sterke sociaal geïnspireerde missie kent (een missie die bovendien aan het sportieve aspect voorafgaat). De tweede club is een voetbalclub met een sterk uitgesproken sportieve ambitie. Deze club is gevestigd in de Brusselse rand en kent de laatste jaren een sterkere instroom van anderstalige spelers met een migratieachtergrond. In deze twee sportclubs hebben we telkens duo's bevroegd, dat wil zeggen jongeren die met elkaar bevriend zijn en een verschillende etnische achtergrond hebben.

Hoewel beide clubs een verschillend profiel hebben, konden we op basis van de interviewdata concluderen dat ze voor de respondenten allebei low-cost contexten zijn waar interetnische relaties

zich kunnen ontwikkelen. De interne sociale dynamiek in de sportclubs met betrekking tot de migratieachtergrond van de spelers is (zowel tussen de spelers als vanuit de sportieve staf) gunstig. Dit is ook zichtbaar in de algemene uitgangspunten (missie) van de beide clubs, al is dit meer prominent aanwezig bij de basketbalclub. Etniciteit geldt bij geen van beide clubs als een demarcatiekenmerk op basis waarvan de jongeren het aangaan van een sociale band in de sportclub uitsluiten.

Hoewel de jongeren zich bij geen van beide clubs zorgen maakten om hun etnische achtergrond, stelden we wel een zekere 'sportieve stress' vast: de respondenten vrezen voornamelijk om op sportief vlak tekort te komen. Op basis van de veld- en kapitalentheorie van Bourdieu interpreteerden we deze sportieve stress als het gevolg van de achterliggende structuren van het 'veld' van de sportclub. Door aan te tonen hoe iemands 'sportief kapitaal' in rekening wordt genomen bij het motiveren van de aangegane sociale relaties in de sportclubcontext, konden we stellen dat 'sportief kapitaal' een belangrijke rol speelt voor het bepalen van de sociale relaties en de hiërarchieën binnen het 'veld' van de sportclub.

We ontwikkelden vervolgens vier theoretische scenario's die zouden kunnen verklaren waarom er in een sportclub al dan niet interetnische relaties ontstaan. Veldwerk in de twee geselecteerde sportclubs toonde aan dat de sportclubs in dit onderzoek zich in het vierde scenario bevinden. In dit scenario kan de sportclubcontext gezien worden als een low-cost omgeving én is er een effect van sportief kapitaal op het al dan niet aangaan van sociale relaties – waardoor het belang van etnische achtergrond minder groot wordt. Gezien de beide sportclubs aan dit scenario tegemoet komen, konden we de drie andere mogelijke scenario's (high cost & geen effect sportief kapitaal; high cost & wel sportief kapitaal; low cost en geen effect sportief kapitaal) empirisch niet uitdiepen.

De sportclubs in dit onderzoek spelen om twee redenen een belangrijke rol in het proces van interetnische relatievorming. Ten eerste creëren zij een omgeving waarbij het oversteken van de etnische breuklijn bij het aangaan van relaties geen grote investering van sociaal kapitaal vergt. Interetnische relaties zijn er in een bepaalde mate vanzelfsprekend. Ten tweede, en hier onderscheiden deze sportclubs zich (theoretisch, want we konden dit niet empirisch vaststellen) van andere low-cost contexten zoals bijvoorbeeld bepaalde scholen. De beschikbaarheid van 'sportief kapitaal' blijkt namelijk een extra invloed uit te oefenen op het ontstaan van sociale relaties. In de achterliggende structuur en werking van de sportclub als autonoom 'veld', is het bezitten van 'sportief kapitaal' immers een belangrijk element om de sociale posities en hiërarchie te bepalen. Dat maakt dat dit soort clubs zich goed lenen als katalysator voor het overbruggen van etnische (en daarmee vaak ook sociale) netwerken.

Naast de vraag hoe de interetnische relaties tot stand konden komen, hebben we ook stilgestaan bij de vraag welke effecten deze relaties hebben voor de respondenten. We beschreven deze effecten aan de hand van de theoretische concepten 'verbindend' en 'overbruggend' sociaal kapitaal. We toonden aan dat het 'homofilie-principe' ook in de low-cost context van de sportclub blijft gelden, waardoor we de interetnische relaties in de sportclubs dan ook als 'zwakke banden' konden beschouwen. In lijn met de theorie over dit soort sociale relaties, zien we hoe er zich voornamelijk overbruggend sociaal kapitaal kan ontwikkelen. We stelden immers vast hoe specifieke informatie de etnische breuklijn kon oversteken dankzij de relatie die in sportclubcontext ontstond. We vonden in het bijzonder effecten met betrekking tot taal, informatie-uitwisseling over het gebruik van locaties in de stad, over school en over religieuze aspecten. De interetnische contacten gaven de respondenten ook de mogelijkheid om inzicht te verwerven in socio-economische leefwerelden die soms ver van de hunne liggen. Tot slot stelden we vast hoe de sportclubs uit dit onderzoek bijdragen tot een positieve visie over diversiteit bij jongeren die niet via hun andere eigen netwerken met die diversiteit in contact komen. Vanuit het oogpunt van integratie levert deze overbrugging van sociale netwerken via sportclubs dus interessante effecten op. Sport kan met andere woorden wel degelijk van nut zijn voor de (sociale) integratie. Omwille van de verkennende aard van dit onderzoek, is voorzichtigheid over de generaliseerbaarheid en geldigheid van de bevindingen natuurlijk geboden. Verder onderzoek met een meer uitgebreide groep respondenten en in meer sportclubs (om ook clubs in andere scenario's te kunnen onderzoeken) is dan ook aangewezen.

1. Inleiding

1.1. Aanleiding, probleemstelling en opzet van het onderzoek

Vanuit beleidshoek worden er uiteenlopende, grotendeels positieve effecten toegeschreven aan sport. Wie er de Beleidsnota Sport (2014-2019) van de Vlaamse Regering op naleest, leert dat sport *(1) een belangrijke maatschappelijke rol heeft en bijdraagt aan fitheid en gezondheid, het algemeen welbevinden en de sociale cohesie en (2) de inclusie van kansengroepen bevordert* (Muyters, 2014, p. 12). Volgens Haudenhuyse et al. (2013) is de onderliggende logica van deze redenering dat sport bijdraagt tot positieve veranderingen op het individuele niveau (zoals bijvoorbeeld pro-sociale attitudes, veerkracht of discipline); die op hun beurt sociale integratie – en bij uitbreiding bredere maatschappelijke veranderingen – vergemakkelijken en mogelijk maken. Zo legt Minister van Sport Muyters (2014) bijvoorbeeld ook expliciet de link tussen participatie aan sport en een vlottere integratie op de arbeidsmarkt.

Specifiek voor jongeren toonde eerder onderzoek aan dat sportclubs er beter in slagen om deze groep te bereiken in vergelijking met andere verenigingen zoals bijvoorbeeld jeugdbewegingen (Vanhoutte, 2007). Sportclubs zouden daarom gezien kunnen worden als een geschikte katalysator voor sociale integratie van (kwetsbare) jongeren. Met Coalter (2007a, 2007b) merken Haudenhuyse et al. (2013) echter op dat beleidsmakers de positieve effecten van sport voor de bredere samenleving teveel als een vanzelfsprekendheid beschouwen, terwijl het inzicht in de werking van deze processen nog grotendeels verborgen blijft in een soort ‘black box’. Bovendien blijven ook mogelijke negatieve effecten (bv. uitsluiting, genderstereotypering, etc.) of de noden van specifieke doelgroepen (bv. vrouwen met migratieachtergrond) nog teveel buiten het blikveld.

In de mate dat we met dit rapport de vanzelfsprekendheid van de ‘integrerende kracht van sport’ onderzoeken, willen we een bijdrage leveren aan de ontsluiting van die ‘black box’. Wat zijn de onderliggende processen die al dan niet tot een vlottere integratie leiden? Hoe, en onder welke voorwaarden kan *sociaal kapitaal* ontstaan in sportclubs, en hoe wordt dit sociaal kapitaal precies door de respondenten (i.c. jongeren die lid zijn van een sportclub en met wie we semigestructureerde interviews hebben afgenomen) aangewend.

In dit onderzoek selecteerden we daarom twee sportclubs waarbinnen vriendschapsrelaties tussen jongeren met verschillende migratieachtergrond bestaan. In elke sportclub beoogden we vijf interetnische duo’s als respondenten bij het onderzoek te betrekken. Na een voorstelling van deze sportclubs en van de respondenten, gaan we dieper in op het ontstaan en de motivatie achter de interetnische vriendschap. We bestuderen daarvoor 1) de motivatie van de respondenten om zich aan te sluiten bij de respectievelijke sportclub, 2) de sociale betekenis die de migratieachtergrond

heeft in de sportclub (speelt het een rol bij het aangaan van sociale relaties?), 3) de drempels die sportclubs, vanuit het perspectief van de jongeren beschouwd, zouden opwerpen om de etnische breuklijn te traverseren wanneer er sociale relaties worden ontwikkeld, en 4) de rol van iemands sportieve capaciteiten op het ontwikkelen van deze relaties. Daarna bestuderen we wat de effecten zijn van interetnische vriendschappen, en hoe deze effecten beschreven kunnen worden in termen van verbindend of overbruggend sociaal kapitaal.

1.2. Theoretisch kader

Bestaand onderzoek naar de 'integrerende kracht van sport' maakt een aantal belangrijke kanttekeningen bij de schijnbaar vanzelfsprekende opvatting over sport als de plek bij uitstek voor sociale integratie. Zowel de sociale neutraliteit van sport, als de eenduidig positieve ontwikkeling en uitwisseling van sociaal kapitaal in sportomgevingen, wordt genuanceerd.

1.2.1. De sociale neutraliteit van sport in vraag gesteld

Met betrekking tot de vooronderstelde sociale neutraliteit van sport wijzen Elling, De Knop en Knoppers (2001) erop dat sport niet neutraal, maar wel een sociaal geconstrueerde activiteit is. Dat betekent dat sport moet bestudeerd worden vanuit de samenleving en gemeenschap waarin ze is ingebed. Daarbij dienen de bestaande machtsrelaties, de ondersteunende structuren, de culturele processen, de heersende waardepatronen, etc. in rekening worden gebracht. Deze visie sluit aan bij de 'kapitalen- en veldentheorie' van Bourdieu, waarbij het sociale veld 'sport' steeds in relatie tot andere maatschappelijke velden bestudeerd moet worden (Bourdieu, 1978, 2008; Bourdieu, Hofstede, & Pels, 1989; Mathieu & Eric, 2015). Volgens Bourdieu zijn 'velden' relatief autonome substructuren van de samenleving, in dit onderzoek bijvoorbeeld sportclubs. Elk veld heeft een bepaalde set spelregels of gedragscodes, waarden en normen, die verschillend zijn van veld tot veld. Wat in het ene veld belangrijk of wenselijk geacht wordt, is dat in een ander veld niet per se. Zo is het verwerven van een diploma hoger onderwijs meer waard op de arbeidsmarkt dan in de wereld van de topsport. Binnen elk veld nemen individuen een positie in ten aanzien van andere individuen. Een hiërarchische (machts)positie in een veld kan verworven worden wanneer een individu (financieel, sociaal, cultureel) kapitaal (*resources*) kan aanwenden om zich in te passen in de geldende structuur van het veld. In het voorbeeld van de arbeidsmarkt: wie sociaal of financieel kapitaal kan mobiliseren om bijlessen te krijgen en een diploma te verwerven, heeft meer kansen op sociale mobiliteit in het veld van de arbeidsmarkt dan wie dat niet kan.

Het besef over de vermeende sociale neutraliteit van sport vertaalt zich in een verhoogde aandacht, zowel bij onderzoekers als beleidsmakers, voor sportparticipatie en toeleiding naar sport. Verschillende auteurs wijzen op grote ongelijkheden in sportparticipatie, afhankelijk van onder

andere leeftijd, gender, sociale klasse, opleidingsniveau, etniciteit, handicap of seksuele geaardheid (Coakley, 2001; Spaaij, 2010; Theeboom, Schailée & Nols, 2011; Walseth, 2007). Ook de Beleidsnota Sport 2014-2019 erkent dit: *'het is geen nieuw gegeven dat sociale ongelijkheid ook wordt weerspiegeld in de sportparticipatiecijfers. Sportparticipatie hangt nauw samen met de sociale achtergrond'* (Muyters, 2014).

Wanneer we echter de relatie tussen 'sport' en 'integratie' willen onderzoeken, dan mogen we ons niet beperken tot de 'participatiegraad'. De samenhang tussen sport en sociale verhoudingen wordt immers ook weerspiegeld *binnen de sportpraktijken (= verschillende manieren om aan sport te doen) zelf*. Die sportpraktijken, bijvoorbeeld het sporten in een georganiseerde context (zoals een sportclub), zijn eveneens niet neutraal. Elke betrokken sportactor geeft er immers op zijn/haar manier betekenis aan. Die betekenis is in grote mate afhankelijk van de structurele en socio-culturele context waarin de sportpraktijken zich voordoen, alsook van de positie die de betrokken actoren in de sportcontext en in de bredere samenleving – maar bijvoorbeeld ook in de onderlinge relatie tussen sportcontext en bredere samenleving – innemen. Op die manier kennen sportpraktijken steeds informele gedragsregels, waarden en normen die aansluiten bij wat de dominante actoren in die specifieke sportcontext goed en vanzelfsprekend achten (Elling et al., 2001). Zo zullen er andere omgangsvormen en sportculturen gelden in bijvoorbeeld een scherm-, golf-, voetbal- of kick-boxclub.

Als een gevolg hiervan, kunnen er zich gescheiden sportpraktijken ontwikkelen: verschillende socio-culturele of etnische groepen sporten in andere (georganiseerde) contexten, waardoor er sociale realiteit van gelaagdheid en segregatie ontstaat (Theeboom et al., 2011; Verweel, Janssens & Roques, 2010). Zo toonde Van der Meulen (2007) aan dat een vijfde van de mensen die in een georganiseerde sportcontext sport, lid is van een sportvereniging die door en voor etnische gemeenschappen werd opgericht. Gebundelde cijfergegevens over sport en integratie hebben wij niet teruggevonden. Ook 'autochtone' sportclubs schermen zich soms bewust af van de steeds meer divers wordende samenleving (Verweel, et al., 2010).

Dit wijst erop dat er, naast de mogelijks meer voor de hand liggende 'tastbare drempels', zoals het economisch kapitaal dat nodig is om te participeren, ook sociale en culturele drempels aanwezig zijn. Sportomgevingen mogen daarom niet bij definitie worden begrepen als 'positieve omgevingen' gezien er (al dan niet op latent niveau) 'uitsluitingsmechanismen' aan het werk zijn (Elling, 2004; Theeboom, et al., 2011; Walseth, 2007). Wil 'sport' een 'integratie bevorderend medium' zijn, dan moet er dus aandacht zijn voor het wegwerken van bepaalde drempels *naar* een sportclub (cf. verhogen van sportparticipatie) alsook voor de bredere maatschappelijke realiteiten (cf. de sociale dynamieken *in* een sportclub).

1.2.2. De vanzelfsprekendheid van de opbouw en uitwisseling van sociaal kapitaal in vraag gesteld

Een tweede vooronderstelling die in eerder onderzoek genuanceerd wordt, heeft betrekking op de opbouw en uitwisseling van sociaal kapitaal via sportclubs. Met de academische literatuur over 'sociaal kapitaal' kan al snel een bibliotheek gevuld worden. Omdat het een centraal concept is in deze studie, gaan we eerst kort in op de definities en verschillende vormen, om dan naderhand in te gaan op de relatie tussen sociaal kapitaal en de sportclub.

1.2.2.1. Sociaal kapitaal

Over de definitie of operationalisering van het concept 'sociaal kapitaal' bestaat in de literatuur geen consensus. Over de essentie van sociaal kapitaal bestaat minder discussie. We vatten het samen, met de woorden van Portes (1998, p. 4): '[sociaal kapitaal wijst op] het vermogen van actoren om, dankzij hun lidmaatschap van sociale netwerken of andere sociale structuren, voordelen te behalen.' Het concept kreeg zijn meest invloedrijke vorm en invulling in het werk van Bourdieu, Coleman en Putnam. Bourdieu (1986, p. 249) definieert sociaal kapitaal als *'het geheel van bestaande of potentiële hulpbronnen die beschikbaar zijn via meer of minder geïnstitutionaliseerde en duurzame netwerken van relaties en wederkerige erkenning'*¹. Coleman (1988) omschrijft sociaal kapitaal als *'het product van netwerken en structuren van relaties tussen individuen dat verwacht wordt om bepaalde soorten van positieve actie door die individuen te bewerkstelligen, wat er niet geweest zouden zijn in de afwezigheid van die netwerken en relaties'* (Teney & Hanquinet, 2012, p. 1213)². Putnam (1995, p. 67) definieert sociaal kapitaal als *'kenmerken van sociale organisaties; zoals daar zijn netwerken, normen, en sociaal vertrouwen, die coördinatie en samenwerking voor gemeenschappelijke vooruitgang faciliteren'* (in: Cherti, 2008, p. 34)³.

Putnam (1995) onderscheidt twee verschillende vormen van sociaal kapitaal: 'verbindend' (*bonding*) en 'overbruggend' (*bridging*) sociaal kapitaal. Een derde vorm, het 'linkend' (*linking*) sociaal kapitaal zoals beschreven door Narayan (1999) en Woolcock (1998), is hier minder relevant en bespreken we niet.

Verbindend sociaal kapitaal wordt ontwikkeld wanneer er sterke wederzijdse relaties en banden bestaan tussen leden met een gelijkaardig profiel binnen eenzelfde netwerk. De relaties zijn gebaseerd op een hoge mate van wederkerig vertrouwen en erkenning, en de leden in het netwerk zijn onderling sterk met elkaar verbonden (i.c. hoge densiteit van het netwerk, familiariteit en nabijheid tussen de leden). Putnam (2000, p. 23) beschouwt verbindend sociaal kapitaal in

¹ Eigen vertaling

² Eigen vertaling

³ Eigen vertaling

netwerken gunstig om 'bij te benen' (*getting by*). Zo kunnen nieuwkomers in een ontvangend, meestal co-etnisch, netwerk nuttige informatie krijgen over huisvesting, tewerkstelling, administratieve procedures, diensten, etc. Auteurs als Baron, Field & Schuller (2000); Portes (1998); Portes & Landolt (1996) benadrukken echter dat deze 'verbindende processen in sociale netwerken' ook tot ongewenste uitkomsten kunnen leiden. Zo kan het leiden tot '*de uitsluiting van buitenstaanders, overdreven claims van lidmaatschap, de beperking van individuele autonomie; en zelf bestendige tegenkanting ten aanzien van de sociale mainstream*' (Cherti, 2008, p. 36)⁴ of tot '*een verlies van persoonlijke vrijheid of kansen voor opwaartse sociale mobiliteit*' (Nannestad, Lind Haase Svendsen, & Tinggaard Svendsen, 2008, p. 611)⁵.

Overbruggend sociaal kapitaal kan opgebouwd en uitgewisseld worden tussen gescheiden netwerken, waarvan de leden een verschillend profiel hebben (bv. gebaseerd op socio-economische positie, etnische herkomst, religie). Wanneer overbruggend sociaal kapitaal uitgewisseld wordt, overspannen de relaties deze verschillen. Anders dan bij het verbindend sociaal kapitaal, worden deze relaties omschreven als 'zwak' (zie Granovetter, 1973, 1983), en is er een beperkte hoeveelheid vertrouwen tussen de leden van de verbonden netwerken. Volgens Putnam (2000, p. 23) zijn deze processen belangrijk om 'voortgang te boeken' (*getting ahead*), vermits ze de mobilisatie mogelijk maken van hulpbronnen die niet aanwezig zijn via sociale relaties met *peers* in meer homogene, verbonden netwerken.

Het is belangrijk om te benadrukken dat verbindend en overbruggend sociaal kapitaal samen kunnen voorkomen. Ze hoeven elkaar niet uit te sluiten, noch hoeven ze elkaar op te heffen (Putnam, 2000; Theeboom et al., 2011; Walseth, 2007).

1.2.2.2. *Beleidsmakers en (onderzoek naar) sociaal kapitaal in sportverenigingen*

De relatie tussen sport en sociale cohesie werd sterk in de verf gezet door Putnam (2000). In zijn veelbesproken '*Bowling Alone*', bespreekt Putnam de meerwaarde die sportclubs kunnen genereren als ontmoetingsplaats voor mensen. Daarbij vooronderstelt hij dat dergelijke verenigingen deel uitmaken van de maatschappelijke structuur en dat die een gevoel van lokale identiteit teweeg brengen bij haar leden, alsook solidariteit en gelijkheid. De sportclubs zouden functioneren op basis van vertrouwen en onderlinge steun en wederkerigheid (zie ook Coalter, 2007a, p. 552).

Hoewel bestaand onderzoek naar de waarde van sociaal kapitaal, in de vorm van sociaal vertrouwen en netwerken via verenigingen, duidelijk geassocieerd wordt met een veelvoud aan wenselijke

⁴ Eigen vertaling

⁵ Eigen vertaling

beleidsuitkomsten (Cherti, 2008, p. 32), blijft het bestaand empirisch bewijsmateriaal over de integrerende kracht van sport, en over de relatie tussen sport en sociaal kapitaal eerder schaars. Bovendien zijn de resultaten ook niet eenduidig positief (Breedveld & van der Meulen, 2002; Elling, 2004; Elling et al., 2001; Krouwel, et al., 2006; Theeboom, et al., 2011; Walseth, 2007). Desalniettemin houden nogal wat beleidsmakers vast aan de overtuiging dat sportclubs een geschikte plek zijn om aan integratie te werken (Coalter, 2007a; Scheerder, Pauwels & Vanreusel, 2004). De vooronderstelling dat ‘samen sporten’ als vanzelf leidt tot de opbouw en uitwisseling van sociaal kapitaal tussen etnische groepen, en zo tot een betere integratie, is echter een ‘te rooskleurig beeld’ (Krouwel, et al., 2006, p. 177).

Volgens Elling (2004, p. 342; 57) hangt de aard en de graad van *verbinden* of *overbruggen* sterk af van bepaalde factoren zoals ‘het type sport, het gender van de ploegleden, de ambities en motivatie van de teamleden (...) het organisatieverband, de frequentie en de intensiteit van de sportdeelname (...), de persoonlijke instellingen en behoeften en de socialisatie in en ervaring met sociale omgangsvormen en –normen, sociale identificatie/distantie, vooroordelen en discriminatie’.

Coalter (2007a, p. 553) ziet minstens drie sleutelvragen voor politici. Ten eerste moet er meer duidelijkheid komen over welke vormen van sociaal kapitaal gegenereerd worden in welke sportclubs (afhankelijk van grootte of de soort of...) en in welke types van gemeenschappen. Ten tweede moet er meer inzicht komen in de processen die leiden tot de ontwikkeling en uitwisseling van sociaal kapitaal. Tot slot is het belangrijk om te weten in welke mate sociaal kapitaal dat wordt verworven in sportverenigingen ook bredere maatschappelijke effecten kunnen teweegbrengen, bijvoorbeeld met betrekking tot integratie. Etnische menging in een sportclubcontext leidt immers niet vanzelf tot (groeivende) interetnische affectie buiten die context (zie ook Elling, 2004, p. 351).

1.2.2.3. *Homosociale netwerken en de kostprijs van interetnische relaties*

In een veelbesproken paper illustreren McPherson, Smith-Lovin & Cook (2001) dat het ‘homofilie principe’, wat ze omschrijven als ‘overeenkomstigheden leiden tot connecties’, ook geldt voor sociale netwerken. De auteurs tonen aan hoe sociale netwerken vaak een homogene samenstelling kennen met betrekking tot verschillende ‘socio-demografische, gedragsmatige en interpersoonlijke kenmerken’. Ze noemen etniciteit ‘de grootste breuklijn in sociale netwerken’ in de VS en andere etnisch diverse maatschappijen.

Twee recente onderzoeken gaan hier op verder. Leszczensky & Pink (2015) tonen aan dat etnische segregatie een ‘volhardend kenmerk’ is van sociale netwerken; en a fortiori in de vriendschapsnetwerken van adolescenten. Smith, Maas & van Tubergen (2014) maakten duidelijk dat de neiging naar etnische homogeniteit in sociale relaties ook staande blijft wanneer gecontroleerd

wordt voor socio-economische of culturele homogeniteit. Etnische homogeniteit wordt met andere woorden niet verklaard door andere soorten homogeniteit.

Deze vaststellingen hebben implicaties voor de functie die sportclubs zouden kunnen opnemen als katalysatoren voor integratie. Sportclubs worden immers, zoals hierboven reeds aangegeven, benaderd als plaatsen waar zich integratieprocessen kunnen afspelen omdat jongeren er elkaar in de juiste context ontmoeten en omdat ze er, over de socio-economische en etnische grenzen heen, sociaal kapitaal kunnen ontwikkelen en uitwisselen. Als dat inderdaad het geval is, dan wordt het 'homofilie principe' doorbroken. De vraag is dan hoe en waarom dit gebeurt.

Smith, Maas en van Tubergen (2015) wijzen op drie theoretische elementen die sociale relaties kunnen beïnvloeden: (1) de individuele voorkeuren van mensen om zich te associëren met andere mensen; (2) de mogelijkheden die mensen hebben om elkaar te ontmoeten en (3) de invloed van derde partijen zoals instellingen, ouders of vrienden. Met betrekking tot dit laatste tonen ze aan dat de samenstelling van de sociale netwerken van ouders, en hun gevoeligheid voor eigen culturele tradities, verband houden met de heterosociale relaties die hun kinderen onderhouden. Een deel van deze relaties wordt mee verklaard door de out-group attitudes van de kinderen zelf. Windzio (2015) vindt ook een intergenerationeel effect: indien er etnische segregatie bestaat in de netwerken van de ouders, zal die ook leiden tot segregatie in de netwerken die de kinderen onderhouden. Het causale effect in de andere richting is nog sterker.

Windzio & Bicer (2013) analyseerden het proces van homogene/heterogene netwerkvorming aan de hand van de (symbolische) kostprijs van relaties in een bepaalde sociale context. Vanuit de vooronderstelling dat de keuzes die individuen maken bij het al dan niet aangaan van sociale relaties rationeel verklaarbaar zijn, zien zij het onderhouden van vriendschappen als 'sociale investeringen' (zie ook Elling, 2004). Homosociale relaties leveren daarbij de meeste return op, omdat gelijke ervaringen, normen, ervaringen, levensvisies en -houdingen etc. gedeeld worden door de betrokken actoren. Met het ervaren wederzijds begrip stijgt ook de gepercipieerde emotionele ondersteuning, de sociale bevestiging en dus de grondslagen van de eigen sociale identiteit (Windzio, 2015, p. 19). Het onderhouden van heterosociale relaties (in dit geval: over een etnische breuklijn heen) levert doorgaans minder return op. De return van het oversteken van de etnische breuklijn is bovendien eerder onzeker, en afhankelijk van de sociale context waarin de heterosociale relatie bevestigd en aangehouden wordt. In 'high-cost' contexten is er een grotere mate van segregatie dan in 'low-cost' situaties, alwaar er meer heterosociale relaties kunnen bestaan.

Leszczensky & Pink (2015) testten deze impact van low/high-cost sociale context door de etnische homogeniteit van relaties na te gaan in sociale netwerken van tienjarigen op klasniveau enerzijds en

op jaarniveau anderzijds – respectievelijk low-cost en high-cost omgevingen. Zij concludeerden dat de etnische segregatie in vriendschapsnetwerken op jaarniveau inderdaad groter was dan op klasniveau. Het sluiten en onderhouden van vriendschappen in high-cost situaties, vraagt dus sterke individuele voorkeuren en motivaties van de betrokken actoren, die compenseren voor de kostprijs omwille van de context.

Deze theoretische benadering kan ook het bestaan van etnisch homogene sportclubs helpen verklaren. Naast het aanwezige ‘homofilie-effect’, geldt ook dat individuen hun netwerken en sociale opportuniteitsstructuur zullen uitbreiden of verleggen wanneer zij in een huidige context niet bediend worden in hun streven naar sociale relaties die aan bepaalde kenmerken voldoen (Windzio, 2015). Zo kan het voor een nieuwkomer wenselijker zijn om te sporten in een etnische sportclub en in een netwerk van mensen van dezelfde (etnische) gemeenschap dan in een high-cost sportomgeving die etnisch divers (of anders etnisch homogeen) is.

1.3. Doelstellingen van het onderzoek

Dit onderzoek wil nagaan of en op welke manier sportclubs een rol kunnen spelen bij integratie en bij het omgaan met en bij het samenleven in diversiteit. Hiervoor onderzoeken we het bestaan van interetnische vriendschappen bij jongeren in sportclubs. Zoals aangegeven in het theoretische deel van dit rapport, blijkt het ‘homofilie effect’ de netwerkvorming over een etnische en/of socio-economische breuklijn heen te bemoeilijken. In dit onderzoek bestuderen we of, hoe en waarom dit homofilie-effect doorbroken kan worden in een sportclubcontext.

In de eerste plaats gaan we daarom na of er in de sportclubcontext relaties/netwerken bestaan die een etnische en/of socio-economische breuklijn overstijgen. We onderzoeken hoe de jongeren zelf betekenis geven aan hun relatie en het overstijgen van de breuklijn motiveren. Ten tweede bestuderen we welke effecten deze interetnische relaties potentieel hebben op integratie en sociale mobiliteit. Dit kunnen we niet rechtstreeks ‘meten’, maar zullen we benaderen via de concepten van verbindend en overbruggend sociaal kapitaal. De vooronderstelling daarbij is dat de toegang tot (overbruggend) sociaal kapitaal een gunstig effect kan hebben op sociale mobiliteit en integratie in de samenleving. Ten derde onderzoeken we welke effecten deze relaties al dan niet hebben op de visie van de jongeren op diversiteit in de samenleving.

1.4. Onderzoeksvragen

We geven in dit rapport een antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

1. Hoe motiveren de respondenten het aangaan en in stand houden van een interetnische vriendschap in de sportclubcontext?

2. Welke effecten van een interetnische vriendschap kunnen we vaststellen, en hoe kunnen we deze effecten beschrijven aan de hand van de theoretische concepten van 'verbindend sociaal kapitaal' en 'overbruggend sociaal kapitaal'?
3. Hoe verhouden de respondenten zich ten aanzien van etnische diversiteit en welke rol speelt de interetnische relatie in sportclubcontext daarbij?

1.5. Onderzoeksdesign en methodologie

Om een antwoord op deze vragen te vinden, hebben we geopteerd voor een kwalitatieve methodologie waarbij data wordt verzameld via individuele semi-gestructureerde diepte-interviews. In totaal werden twintig individuele gesprekken afgenomen met tien duo's van jongeren die zichzelf als 'bevriend' omschrijven en per duo in eenzelfde sportclub actief zijn. Het betreft daarbij telkens een interetnische vriendschap, dat betekent dat de jongeren in elk duo een andere etnische achtergrond hebben. Bij één duo hadden beide respondenten een migratieachtergrond. Dit moet ons toelaten om inzicht te verwerven in (1) (de motivatie achter) het ontstaan van hun interetnische vriendschapsrelatie, (2) het soort sociaal kapitaal dat over een etnische breuklijn uitgewisseld wordt, en (3) de effecten die dit heeft op de jongeren en hun omgeving. Uiteindelijk bevroegen we negen duo's, waarvan er acht bestonden uit een jongen met Vlaamse achtergrond en een jongen met migratieachtergrond.

Om de variatie van teveel verschillende sportcontexten te vermijden, en om voldoende interviews binnen één sportclubcontext te kunnen afnemen, werd gekozen om het onderzoek uit te voeren in twee sportclubs. Om de eventuele effecten van de context waarin de sportclub ingebed is, en van de werking van de sportclub zelf, op het ontstaan en in stand houden van de vriendschapsrelaties te kunnen meenemen, hebben we ervoor geopteerd om twee sportclubs te selecteren die in een verschillende maatschappelijke context functioneren en structureel anders georganiseerd zijn. We selecteerden groepssporten omdat de opbouw en uitwisseling van sociaal kapitaal daar het grootst is (Marlier, et al., 2015). Omdat de beleving en verwachting van vriendschapsrelaties ook geslachtsgebonden is (Elling, 2004), opteerdten we voor respondenten van eenzelfde geslacht (in dit onderzoek jongens). Omdat we op voorhand moeilijk konden inschatten hoe vlot we vijf interetnische duo's per sportclub zouden vinden, hebben we een brede leeftijdsvork voor de respondenten gehanteerd: tussen 13 en 18 jaar oud (=secundair onderwijs).

De jongeren werden bevraagd over hun toeleiding en eerste ervaringen in de sportclub; over het welbevinden in de sportclub; over de vriendschapsrelaties die zij opbouwen in de sportclub; over het sociaal kapitaal dat ze in de sportclub verwerven; over de effecten van dat sociaal kapitaal; en over hun visie en houding ten aanzien van diversiteit en interetnische vriendschappen. Elke jongere die

meewerkte kreeg een incentive van vijftien euro. De interviews werden *verbatim* getranscribeerd en geanalyseerd met NVivo10.

2. Resultaten

2.1. Voorstelling van de sportclubs

We benaderden twee sportclubs die enerzijds qua werking, organisatiestructuur en sportieve doelstellingen van elkaar verschillen en die anderzijds ook binnen duidelijk verschillende socio-economische contexten zijn ingebed. We vermoeden dat door deze verschillen bij de respondenten een verschillende omgang met de aanwezige etnische diversiteit zichtbaar zal worden.

2.1.1. *Sportclub 1: basketbal in een superdiverse grootstedelijke wijk met lager dan gemiddeld socio-economisch profiel*

De eerste sportclub betreft een basketbalclub die gesitueerd is in Borgerhout. Het district kent meer dan 130 herkomstnationaliteiten en kende in 2012 een gemiddeld mediaan netto inkomen per aangifte van bijna 14.000 euro (gemiddeld mediaan netto inkomen per aangifte voor Vlaanderen: 24.054 euro; cijfers: Buurtmonitor Antwerpen 2015). 60 procent van de bevolking in het district heeft een migratieachtergrond (o.b.v. herkomst van de ouders; cijfers: Buurtmonitor Antwerpen, 2015). De werkzaamheidsgraad ligt er op 54,4% (tegenover 65,9% gemiddeld voor Vlaanderen; cijfers: Steunpunt WSE 2015). Het district kent dus een hoog aandeel mensen met migratieachtergrond en een lager dan gemiddeld socio-economisch profiel.

De basketbalclub kent een specifieke ontstaansgeschiedenis. De club startte als integratieproject van het wijkcomité, dat – na heraanleg van het buurtplein – de beschikbare basketbalinfrastructuur wou gebruiken om de lokale jongeren in een positief project te verenigen.

Uit de missietekst van de club blijkt hoe de sociale wortels van de club nog steeds prioritair zijn voor haar werking, en zelfs het sportieve aspect voorafgaan. We merken ook op dat de sportclub het verbinden van netwerken tussen kansrijke groepen en maatschappelijk kwetsbare jongeren expliciet in haar missie opneemt, alsook een positieve omgang met diversiteit nastreeft.

X wil een club zijn waar alle kinderen en jongeren welkom zijn, ongeacht hun sociale, culturele of etnische achtergrond. Het financiële aspect mag geen hinderpaal zijn. X zal al het mogelijke doen om het lidgeld voor alle leden, dat van kinderen uit een lagere sociale achtergrond in het bijzonder zo laag mogelijk te houden. In deze zin zal X alle noodzakelijke ondersteuning bieden bij het aanvragen van jeugdsportcheques bij de districten, tussenkomsten van ziekenfondsen en bijpassingen door het O.C.M.W. van Antwerpen.

X wil via de basketbalsport een stuk aan jeugdwelzijnswerk doen. X wil kinderen en jongeren uit maatschappelijk kwetsbare groepen in contact brengen met kansrijke kinderen en jongeren. Omgekeerd wil X kansrijke kinderen en jongeren in contact brengen met kinderen en jongeren uit maatschappelijk kwetsbare groepen. X wil al deze kinderen en jongeren een gezonde en motiverende vrijetijdsbesteding aanbieden en wil trachten hen – met basketbal als middel – groepsgeest, wederzijds respect en een aantal sociale vaardigheden zoals fair-play, op tijd komen, ... bij te brengen. Leren omgaan met de meest diverse groepen van mensen is voor iedereen een uitdaging.

X wil op sportief vlak kansen geven aan alle gemotiveerde kinderen en jongeren ongeacht hun talenten. X wil kinderen en jongeren opleiden en hen kansen bieden om door te stromen naar reguliere clubs.

De club kende van bij haar opstart een superdiverse samenstelling, waarbij jongens van verschillende etnische achtergronden er samen sportten. In 2009 verzelfstandigde de club. Sinds 2013 werkt er een deeltijdse professional die met stadsmiddelen als ‘verenigingsmanager’ de dagelijkse werking van de club mee ondersteunt. De vestigingsmanager wordt aangestuurd door een beperkte Raad van Bestuur, waarvan de leden ook vrijwillig meedraaien in de dagelijkse werking van de club.

Op heden is het voor het bestuur van de ploeg voornamelijk de uitdaging om de, bij monde van de voorzitter, ‘blanke middenklassengezinnen’ bij de club te betrekken. Jongens met een Vlaamse achtergrond en een sterke socio-economische positie zijn aanwezig in de club, maar vormen er een minderheid. De club werft haar leden via flyeracties en proefsessies basketbal in vier omliggende schooltjes, en is dus een echte buurtclub.

2.1.2. Sportclub 2: voetbal in een gemeente in de Vlaamse rand rond Brussel met bovengemiddeld socio-economisch profiel

De tweede sportclub betreft een voetbalclub die gesitueerd in de Vlaamse rand rond Brussel. De gemeente kent 95 herkomstnationaliteiten en had in 2012 een gemiddeld mediaan netto inkomen per aangifte van meer dan 26.000 euro (gemiddeld mediaan netto inkomen per aangifte voor Vlaanderen: 24.054 euro; cijfers: StatBel). Bijna 25% van de bevolking in de gemeente kent een migratieachtergrond (o.b.v. herkomst van de ouders; cijfers: Lokale Integratiemonitor, 2015). De werkzaamheidsgraad ligt er op 72,8% (tegenover 65,9% gemiddeld voor Vlaanderen; cijfers: Steunpunt WSE).

De voetbalclub is ontstaan uit de fusie van twee gemeentelijke voetbalclubs, waarvan een in de vierde nationale competitie speelde, maar in het seizoen 2011-2012 failliet ging. De fusieclub heeft hoge sportieve ambities, en wil op middellange termijn terug naar het nationale niveau. Anders dan

bij de basketbalclub, krijgt het sportieve aspect hier wel duidelijk voorrang op het sociale. De werking van de club en haar organisatie zijn daarop afgestemd. De club kent 280 leden.

De club kent een sportief reglement en gedragsregels voor spelers én ouders waaruit de sportieve ambitie en verwachte betrokkenheid van de ouders duidelijk blijken, zoals bijvoorbeeld:

De ouders van elke speler worden met aandrang gevraagd om er voor te zorgen dat de jeugdspeler op tijd komt. We willen de ouders wijzen op het feit dat zij hier een belangrijke rol spelen en het organisatiemodel van X. en de werking van de jeugdopleiding NIET in gevaar mogen brengen door een nonchalante en vrijblijvende opstelling. Veelvuldig te laat komen kan dan ook een definitieve verwijdering als speler tot gevolg hebben.

De club wordt bestuurd door een combinatie van sterk betrokken ouders van spelers enerzijds en betaalde vrijwilligers met uitgebreide ervaring anderzijds. Tot deze laatste categorie behoren gediplomeerde trainers en een sportieve staf met ervaring, onder meer bij jeugdopleidingen tot in eerste nationale. De club is gestructureerd met een onderbouw (van 4 tot 8 jaar), een middenbouw (9 tot 12 jaar) en een bovenbouw (13 tot 18 jaar). Elke 'verdieping' heeft een eigen bestuursploeg. De jeugdopleiding behaalde de maximumscore van vier sterren bij VFV, de Vlaamse vleugel van de KBVB, en mag daarom zeer kwalitatief genoemd worden. Ook dit wijst op de sportieve ambitie van de club en op de aanwezigheid van dragende structuren en personen.

Naast het sportieve aspect maakt de club ook tijd voor projecten met een maatschappelijke meerwaarde. De club heeft daarom ook het Football Plus-label. In 2013 haalde de club het nieuws met de 'Silence Days', een initiatief waarbij wedstrijden in stilte worden afgewerkt. Dit was een sensibiliseringsactie gericht naar ouders en trainers, bedoeld om het sportieve en pedagogische aspect van samen voetballen in herinnering te brengen. Ook in het intern spelersreglement wordt respect voor spelregels, scheidsrechter, de tegenstander en elkaar verwacht. De club neemt duidelijk positie in tegen racisme in haar werking.

De spelers tonen volledige inzet, motivatie en concentratie tijdens trainingen. Er wordt niet gespeeld tijdens en op weg naar en van de training. Spelers die op gelijk welke manier de training blijvend storen worden gesanctioneerd. Het gebruik van obscene, beledigende of racistische taal is ten strengste verboden. De spelers beoefenen hun sport op een gezonde agressieve manier, met respect voor het lichaam van de tegenstander. Ongecontroleerd geweld of overdreven agressie tijdens de training worden gestraft met onmiddellijke verwijdering uit de training.

Gezien haar kwalitatieve jeugdopleiding en sportieve ambities en reputatie, trekt de club veel jongeren aan van buiten de gemeentegrenzen. De club kent het laatste decennium dan ook een

verhoogde instroom van jongeren afkomstig uit onder andere het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Tegelijkertijd meet de club zich een expliciet Vlaams karakter aan, wat er voor een specifieke spanning zorgt. Mede onder druk van het lokale politieke bestuur hanteert de club in theorie een *alleen Nederlands-politiek*. De voetbalclub moet, wil men door het lokale bestuur erkend worden, minstens 50% van haar leden rekruteren uit de gemeente. Toch wil de club sportief vooruit en zijn talentvolle spelers, ook al zijn ze niet Nederlandstalig of afkomstig van buiten de gemeente, gegeerd. Op de clubwebsite stelt men:

*"Het Vlaams karakter van de club mag hierbij niet uit het oog worden verloren zonder daarom de instroom van anderstaligen te bemoeilijken. **Iedereen is welkom** bij X met zijn of haar geaardheid en afkomst maar respecteert tegelijkertijd de identiteit van de club."*

In het reglement voor spelers staat:

"Alle spelers moeten tijdens de aanwezigheid in de club altijd Nederlands praten. Het gebruik van Nederlands bevordert de sportieve en algemene integratie. Deze regel geldt ook voor anderstalige spelers, daar dit hun sociale kansen in een tweetalig België verhoogt. Het gebruik van het Nederlands wordt ook verwacht vanuit de gemeente, van wie de club de terreinen mag gebruiken."

De sportclub organiseert daarom sinds enkele maanden lessen Nederlands voor anderstalige spelers, op woensdagnamiddag in het clubhuis. Vanaf volgend seizoen is het volgen van de lessen een voorwaarde voor inschrijving van anderstalige spelers.

Met 440 euro op jaarbasis is het inschrijvingsgeld relatief hoog te noemen, zeker in vergelijking met de basketbalclub. Voor dit bedrag kunnen de jongeren driemaal per week trainen en een wedstrijd spelen. Infrastructuur en verzekering zijn inbegrepen. Het bestuur van de voetbalclub geeft zelf aan dat dit een hoog bedrag is, maar dat de jongeren er wel goedkope 'sporturen' onder begeleiding van de sportieve staf voor terugkrijgen. De club werkt mee met de participatiepas voor mensen met een laag inkomen, waardoor jongeren uit de gemeente en die hier recht op hebben slechts 20% van het inschrijvingsgeld betalen. De gemeente neemt 40% op zich, en ook de club doet een inspanning door 40% te betalen.

2.2. Voorstelling van de respondenten

Hieronder geven we het overzicht van de geïnterviewde jongeren. De jongeren kozen zelf een alias. De jongeren van elk duo staan na elkaar opgelijst. De eerste tabel geeft het overzicht van vier duo's uit de basketbalploeg. In de tweede tabel vinden we vijf duo's spelers van de voetbalploeg. Op de vriendschap tussen Stephen en Izzy na, zijn alle vriendschappen tussen een jongen met Belgische en een met niet-Belgische achtergrond. Naast deze achttien jongeren bevroegen we ook (een) bestuurder(s) van elke ploeg.

	Alias	Leeftijd	Afkomst	Beroep moeder	Opleiding moeder	Beroep vader	Opleiding vader	Thuis taal	Andere talen
1	Ryan	13	België	Poetsvrouw	Niet geweten	Stellingenbouwer	Niet geweten	Nederlands	Geen andere
1	Momo	14	Marokko	Huisvrouw	Secundair	Vrachtwagenchauffeur	Hogeschool	Arabisch	Spaans, Nederlands
2	Stephen	13	Nigeria	Verpleegkundige	Tertiair (Nigeria)	Geen contact meer	Niet geweten	Engels	Nederlands
2	Izzy	14	Marokko	Huisvrouw	Niet geweten	Architect	Hogeschool	Berbers	Nederlands, Arabisch
3	Emko	16	Kosovo	Poetsvrouw	Niet geweten	Elektricien	Niet geweten	Bosnisch	Geen andere
3	Kobe	17	België	Leerkracht AN	Universiteit	Consultant	Universiteit	Nederlands	Geen andere
4	Johan	14	België	Schooldirecteur	Niet bevraagd	Ingenieur	Niet bevraagd	Nederlands	Geen andere
4	Elias	14	Marokko	Huisvrouw	Geen	Invalide	Geen	Arabisch	Nederlands, Berbers

Tabel 1: respondenten basketbalclub per duo

	Alias	Leeftijd	Afkomst	Beroep moeder	Opleiding moeder	Beroep vader	Opleiding vader	Thuis taal	Andere talen
1	Özil	15	Turkije	Kapster/bloemist	Kapster	Arbeider bouw	Secundair	Turks	Frans, Nederlands
1	Bastian	15	België	Arbeidster	Secundair	Bediende	Secundair	Nederlands	Frans
2	Pele	13	België	Vertegenwoordiger	Hogeschool	Vertegenwoordiger	Hogeschool	Nederlands	Geen andere
2	Ronaldinho	13	Spanje	Televisieanker	Niet geweten	Ambtenaar EU	Niet geweten	Frans	Spaans
3	Ilias	16	Marokko	Huisvrouw	Niet geweten	Accountmanager	Universiteit	Arabisch	Frans
3	Ruben	16	België	Werfleider	Hogeschool	Lichtplanner	Hogeschool	Nederlands	Geen andere
4	Messi	14	België	Apotheker	Hogeschool	Vertegenwoordiger	Niet geweten	Nederlands	Geen andere
4	Christiano	14	Congo	Verpleegster	Hogeschool	Vader overleden	Niet geweten	Frans	Nederlands
5	Victor	17	België	Verpleegster	Hogeschool	Brandweerman	Secundair	Nederlands	Geen andere
5	Karel	17	Marokko	Poetsvrouw	Secundair	Handelaar	Automechanica	Frans	Nederlands

Tabel 2: respondenten voetbalclub per duo

2.3. Over het ontstaan van en de motivatie achter de interetnische vriendschap

We selecteerden bij de opstart van dit onderzoek sportclubs waarbij interetnische vriendschapsrelaties aanwezig zijn. We willen te weten komen hoe de respondenten het ontstaan en het in stand houden van die interetnische vriendschap motiveren, en welke betekenis zij hieraan geven. We bevroegen de jongeren daarom over hun keuze voor de sportclub, over hun eerste ervaringen en welbevinden in de sportclub, en over het ontstaan van de interetnische vriendschap.

2.3.1. Motivatie van de respondenten voor de keuze van de sportclub

Waarom kozen de respondenten voor deze of gene sportclub? We willen daarbij specifiek weten welke criteria door de respondenten aangehaald worden, en of deze in verband gebracht kunnen worden met de gepercipieerde high-, dan wel low-cost omgeving voor sociale relaties in een sportclub.

Bij de **voetbalclub** spelen drie elementen een rol bij de keuze voor de club: (1) de sportieve reputatie en ambities, (2) de nabijheid en bereikbaarheid van de club, en (3) de sociale link met de club via vrienden. De interviews maken duidelijk dat voornamelijk het sportieve aspect een rol speelt voor de respondenten, in combinatie met praktische overwegingen rond vervoer en bereikbaarheid. Vooraf vrienden kennen in de club wordt als minder belangrijk benoemd.

I: En waarom heb je toen voor X gekozen?

R: Het niveau lag hoger dan bij mijn vorige ploeg, het was ook dichterbij. Mijn vader heeft na zijn werk ook niet veel tijd om mij te gaan afzetten. Nu kan ik gewoon de bus nemen, een paar haltes en ik ben er al. - (Özil, voetbalclub)

I: En hoe komt dat je uiteindelijk voor X gekozen hebt?

R: Ik wou wat uitdaging. Oke, in Y. (vorige club, jw): het was wel tof en ook met de vrienden altijd hetzelfde. Maar hier in X was het zo echt uitdaging en iedereen die hier speelt in die ploeg wilt er voor gaan, voor die overwinning. En ze zeggen ook: 'Ah oke, je bent hier ook met vrienden en zo maar je wilt wel allemaal winnen.' En dat was hetgene dat in Y. soms wel ontbrak. - (Ruben, voetbalclub)

Bij de **basketbalclub** is het anders. Uit de interviews blijkt dat de respondenten er allen terecht kwamen via hun sociaal netwerk. De respondenten werden toegeleid via vrienden die reeds in de club speelden. Ook via broer(s) werden ze soms in contact gebracht met de club. Ook het netwerk van de ouders kan voor toeleiding zorgen: een respondent kwam bij de basketbalclub terecht via zijn vader, die goed bevriend is met een bestuurslid van de club. Anders dan bij de voetbalclub wordt het sportieve element niet genoemd als criterium voor de keuze voor de club, maar draait het meer om samen sporten, vriendschappelijkheid en sfeer. We stellen ook vast dat 'nabijheid' niet expliciet

genoemd wordt als criterium bij de keuze voor de basketbalclub, maar dat de respondenten wel allen in de buurt van de club wonen.

Twee respondenten haalden wel aan dat ze uitstroomden om bij een andere club in de buurt op hoger niveau te kunnen sporten. In dat opzicht wordt het sportieve element wel belangrijk geacht door de jongeren zelf, maar speelde het geen rol bij de initiële keuze voor de basketbalclub. Dat is, zoals aangegeven, bij de voetbalclub wel het geval.

I: Waarom ben je naar Y. (de nieuwe club) gegaan?

R: Ja, gewoon om ietsje sterker te worden. Plezier is belangrijk maar er moet ook wat sport in komen dus... (Izzy, basketbalclub)

Er is dus een relatie tussen de missie van club en de mechanismen die een rol spelen bij de keuze voor en de toeleiding naar de sportclub. Zoals reeds vermeld heeft de **basketbalclub** in de eerste plaats een sociaal en lokaal doel. De respondenten uit de basketbalclub wonen in de buurt, en worden via hun sociaal netwerk naar de club geleid. De **voetbalclub** heeft dan weer een uitgesproken sportieve ambitie: spelers die het gewenste niveau niet halen, worden doorverwezen naar een partnerclub in de buurt die in een lagere competitie speelt. Deze sportieve gedrevenheid motiveert de respondenten om voor de club te kiezen. Het sportieve aspect en de kwaliteit van de opleiding primeert daarbij op het sociale en vriendschappelijke aspect. De omgang met etnische diversiteit in de clubs wordt door de respondenten niet aangehaald als een criterium om voor de sportclubs te kiezen.

2.3.2. De betekenis van sportief kapitaal vs. migratieachtergrond: vier scenario's

We bevroegen de jongeren over welke gevoelens zij hadden net voor de eerste training bij hun sportclub. Het is interessant om te weten te komen om welke persoonlijke eigenschappen of elementen uit de clubcontext de respondenten zich zorgen maken, of wat ze hopen aan te treffen. Het geeft immers inzicht in wat de jongeren zelf als high-cost (drempels) of low-cost bekijken. We willen weten of 'etniciteit' of 'migratieachtergrond' door de jongeren vernoemd zal worden. Daarnaast verwachten we ook dat, binnen het theoretische 'veld' van de sportclub sportieve capaciteiten belangrijk geacht zullen worden. Dat noemen we 'sportief kapitaal'.

We konden vaststellen dat de jongeren met een migratieachtergrond zich bij geen van de beide clubs zorgen leken te maken over die achtergrond. We vonden wel dat het sportieve aspect naar voren gebracht werd in de herinnering aan de eerste training. We stelden daarbij een vorm van 'sportieve stress' vast, waarbij jongeren vooral vreesden om op sportief vlak tekort te komen.

I: Welke ideeën had jij, de eerste keer dat je naar de sportclub moest komen? Hoe dacht je dat dat zou zijn?

R: Ik dacht eigenlijk dat dat echt moeilijk ging zijn, dat ze dat niet gingen aannemen. Dat dat de eerste keer was dat ik in een groep terecht kwam waar goeie spelers waren. Ik dacht: 'Dat gaat moeilijk zijn voor mij.' (...)

I: En waarom dacht je dat ze je toen niet gingen aannemen?

R: Ik speelde nog maar 1 jaar basket en iedereen had al ervaring. Die spelen daar 3-4 jaar, echt langer dan mij. Ik dacht echt dat dat ging moeilijk zijn voor mij. – (Emko, basketbalclub)

I: Of welke herinneringen heb je daar nog aan?

R: Ik kwam altijd spelen en toen... Vroeger werd ik ook gepest omdat ik in het begin ook niet zo veel van basket wist. Maar uiteindelijk heeft mijn broer... Mijn broer doet zelf ook basket, die kent er ook heel veel van.

I: Ja.

R: Dus hij heeft mij geholpen, hij heeft mij getraind. – (Izzy, basketbalclub)

I: Weet je nog hoe je je voelde? Toen je de eerste keer naar hier kwam?

R: Ervoor of tijdens?

I: Net ervoor. Had je spanning of...?

R: Ja. Ja, toch wel. Want ik wist: het niveau gaat hier veel hoger liggen dan in Y. (vorige club, jw). En ik voelde mij wel zo van: Ja, ga ik hier wel meekunnen? Gaan ze wel zeggen van: 'Ja, je mag blijven.'? Want dat is ook niet altijd... - (Ruben – voetbalclub)

Op basis van deze inzichten van het veldwerk, en in lijn met de veld- en kapitalentheorie van Bourdieu, kunnen we vermoeden dat de sociale verhoudingen in het 'veld' van de teamsportclub sterk mee bepaald worden door de accumulatie van sportief kapitaal. Binnen de sportclub spelen sportieve capaciteiten een belangrijke rol voor iemands positie in dat veld. Deze invloed van sportief kapitaal op de sociale positie in een (team)sportclubcontext is een interessante vaststelling en wordt verder meegenomen om de centrale onderzoeksvragen te beantwoorden, naast de high/low-cost context van de sportclub.

Zoals eerder aangehaald, zijn sportomgevingen niet sociaal neutraal en speelt er meer dan het sportieve aspect. Iemand met een hoog sportief kapitaal zal volgens de theorie dan ook niet per definitie een sociaal hiërarchische (machts)positie innemen in de sportclub als zou blijken dat hij bijvoorbeeld kennis ontbeert over de gangbare sociale omgangsvormen voor en na de training. Ondanks het grotere belang van sportief kapitaal in een sportclubsetting kan een sportclub zo alsnog een high-cost omgeving zijn.

De vraag is dus enerzijds of onze sportclubs low-cost of high-cost omgevingen zijn; en, anderzijds, welke invloed het sportief kapitaal in de sportclubcontexten heeft bij het al dan niet kunnen overstijgen van die high-cost context – en zodoende ook van de etnische breuklijn.

Op basis van deze twee vragen, voorzien we vier scenario's waarbinnen er zich mogelijks interetnische relaties (IER) kunnen ontwikkelen.

	HIGH-COST CONTEXT	LOW-COST CONTEXT
GEEN EFFECT SPORTIEF KAPITAAL	S1: IER onwaarschijnlijk	S2: IER waarschijnlijk
EFFECT SPORTIEF KAPITAAL	S3: IER mogelijk	S4: IER zeer waarschijnlijk

Tabel 3: scenario's i.v.m. de totstandkoming van interetnische relaties in sportclubcontext

Op basis van de theorie kunnen we hierover korte hypothesen formuleren.

In *scenario 1* vraagt het aangaan van interetnische relaties een hoge investering van sociaal kapitaal. Zoals we weten uit de theorie kan deze relatie toch worden aangegaan, indien er voldoende *return on investment* verwacht wordt. Maar, vermits er in dit specifieke scenario geen effect is van sportief kapitaal (bijvoorbeeld omdat de jongere sportief niet sterk is en dus geen sportief kapitaal kan inbrengen; of omdat het sportief kapitaal niet gewaardeerd wordt), achten we het onwaarschijnlijk dat interetnische relaties (IER) voorkomen.

In *scenario 2* ontstaan interetnische vriendschappen in de sportclub los van iemands sportief kapitaal. Een hypothese zou kunnen zijn dat dit effect optreedt wanneer jongeren opgroeien in een superdiverse sociale omgeving waar interetnische contacten en samenwerking vanzelfsprekend zijn. In dat geval geldt de ruime sociale omgeving van de jongeren (niet alleen sportclub, maar ook school, buurt, etc.) als een theoretische low-cost omgeving. Interetnische relaties zullen voorkomen in een sportclubcontext; maar ook daarbuiten. Dan kunnen we ons afvragen wat de toegevoegde waarde van de sportclubcontext is.

Scenario 3 is het meest complexe scenario, omdat er wel een effect is van sportief kapitaal maar de context een high-cost karakter heeft. De vraag wordt dan of het te winnen sportief kapitaal voldoende groot is om de investering aan sociaal kapitaal te verantwoorden en de interetnische relatie toch aan te gaan. Deze afweging is echter contextgebonden. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk dat de achterliggende structuren en visie van een sportclub dit proces mee beïnvloeden. De voetbalclub in dit onderzoek is veel sterker gericht op sportieve prestatie dan de basketbalclub, mogelijks vertaalt zich dit ook in de mate waarin de spelers sportief kapitaal waarderen.

Tot slot is er *scenario 4*, waarbij het aangaan van interetnische relaties geen (of geen significante) investering van sociaal kapitaal vergt; en er bovendien een extra effect speelt wanneer iemand ook over sportief kapitaal beschikt (én dat kapitaal gewaardeerd wordt in het specifieke veld). In dit scenario is het bestaan van interetnische relaties zeer waarschijnlijk.

De vragen die we hieronder zullen beantwoorden, worden dan de volgende:

1. Zijn de sportclubs high-cost of low-cost omgevingen; en
2. Welke effect heeft het bezitten van sportief kapitaal op de kostprijs voor het aangaan van interetnische relaties?

2.2.3. Zijn de sportclubs low-cost of high-cost omgevingen?

Om te kunnen inschatten of de sportclubcontexten high-cost, dan wel low-cost zijn; bevroegen we de respondenten over hun algemeen welbevinden, over de omgang met en hun visie op diversiteit en over eventuele ervaringen met racisme in de club.

We zijn er ons hierbij van bewust dat we de sportclubs selecteerden op basis van de diversiteit in het ledenbestand en op basis van de aanwezigheid van interetnische vriendschapsrelaties. Op die manier bouwden we zelf een eerste filter in. De theorie zegt immers dat interetnische vriendschapsrelaties makkelijker opgebouwd worden en dus eerder aanwezig zullen zijn in low-cost (sport)contexten. We bevroegen ook alleen maar respondenten die aangaven een interetnische vriendschap te hebben in de club, en die dus zelf mogelijks open staat ten aanzien van diversiteit. Bovendien is dit verkennend onderzoek beperkt tot 18 respondenten. Om meer veralgemenende uitspraken te kunnen doen, is meer uitgebreid onderzoek wenselijk.

Op basis van het veldwerk kunnen we besluiten dat beide sportclubs een low-cost sportcontext bieden. Hoewel de drempel om toegang te krijgen tot (financieel kapitaal) en om mee te draaien in (sociaal en sportief kapitaal) de voetbalclub duidelijk hoger ligt dan bij de basketbalclub (zie hoger: beschrijving clubs); wordt in beide clubs op een gelijkaardige manier omgegaan met de diversiteit en migratieachtergrond bij veel van hun leden. We laten de respondenten aan het woord:

I: Ronaldinho (teamgenoot, jw) is van Spaanse afkomst?

R: Ja, Nieuwe Belgen heet dat denk ik?

I: Ja, zo kan je dat noemen ja.

R: Maar eigenlijk zien wij daar geen verschil in.

I: Op geen enkel moment?

R: Nee, wij verstaan elkaar.

I: Heb je al op momenten gemerkt op wedstrijden, trainingen of in de kleedkamer dat die verschillende achtergrond toch zichtbaar wordt?

R: Nee, niet echt – (Pele, voetbalclub)

I: En heb jij al het gevoel gehad op de training dat er door andere spelers of door de coach... dat zij soms een probleem hebben omdat jij van Marokkaanse afkomst bent?

R: Neen, nooit. Ze doen altijd.. Enfin, alsof ik thuis ben. – (Ilias, voetbalclub)

I: Zijn er veel verschillende jongens?

R: Ja, je hebt Marokkanen, je hebt Belgen, er is eentje van Japan, maar we behandelen iedereen hetzelfde.

I: Vind je dat goed?

R: Ja

I: Waarom vind je dat goed?

R: Omdat we geen racisme in onze ploeg willen. – (Elias, basketbalclub)

Het is ook interessant om vast te stellen hoe Izzy, de jongen die in het begin gepest werd omdat zijn sportieve skills ondermaats waren, niet op zijn migratieachtergrond werd aangesproken:

I: En was er toen al een diverse ploeg? Met jongens van verschillende afkomsten? Van in het begin?

R: Ja, dat is altijd bij de X (clubnaam, jw) geweest. Verschillende afkomsten en zo.

I: Ah, ja. En werd je daar soms ook voor gepest?

R: Neen, neen. Voor dat niet. Voor dat is iedereen echt waardig.

I: Iedereen is wat?

R: Iedereen is echt... evenwaardig.

(...)

R: Ik vind: De X., dat is beste – of tofste – ploeg dat er bestaat. Daar kun je het meeste plezier hebben, de beste vriendschap. Dat vind je nooit in een andere ploeg. – (Izzy, basketbalclub)

Christiano geeft mee dat ook het bestuur van de voetbalclub hierin een rol opneemt:

R: Neen, er zijn geen problemen.

I: En hoe komt dat? Want als je zo naar het nieuws kijkt, je hoort toch wel veel over racisme en zo...

R: Ik denk: zo is X. (clubnaam, jw), denk ik. Want er komen nu... Vroeger was het veel, veel vanuit de gemeente zelf of van Y. of Z. (Vlaamse gemeenten uit de buurt). Maar nu zijn er meer van A. (Brusselse gemeente, jw), van andere clubs van in Brussel zelf. En dan komen er verschillende achtergronden en het bestuur staat er voor open en ze vinden dat goed. – Christiano (voetbalclub)

Het is interessant om te zien dat hierover intern soms toch ook nog grenzen afgetast worden; terwijl de ploeg zich ten aanzien van een tegenstander wel duidelijk als een blok opstelt.

R: Domme grapjes, bijvoorbeeld: 'Het licht was uit en dan: zeiden ze: Christiano, haha we zien u niet!' En dan zeg ik: 'Luister, ik vind dat niet grappig.' En dan zeggen ze: 'Ah, sorry we gaan dat niet meer doen.' (...) Tegenstanders ook. Zo van: 'Ga terug naar uw land!' en zo... Dat heb ik al meegemaakt. Dat is helemaal niet leuk.

I: Neen, dat zal wel. En je ploegmaats...?

R: Neen, ze verdedigen mij. Ook de coach. Ze staan voor mij omdat ik er ook ben voor hen. Dus daarom denk ik dat ze mij verdedigen. Veel racisme heb ik niet gemerkt. Ook niet weinig. Er is wel... Neen, racisme op zich... Ik weet niet, da's een groot woord vind ik. En grapjes en al, dat gebeurt. Maar niet overdreven. Want als het overdreven was denk ik dat ik hier geen 2 jaar zou blijven of zo. – (Christiano, voetbalclub)

I: Heb je dat soms al meegemaakt? Racisme in de ploeg?

R: Nee, nee

I: Ook niet op wedstrijden?

R: Soms wel, vorig jaar bijvoorbeeld, we waren aan het winnen, en ze konden er niet tegen.

I: En wat zeiden ze dan?

R: Vorig jaar zeiden ze 'crapuul'.

I: En hoe reageert de ploeg daar dan op?

R: Gewoon negeren, we moeten sportief blijven he.

I: Wie leert jullie dat?

R: Mijn vorige coach, dat was een Marokkaan. (Elias, basketbalclub)

We besluiten op basis van de interviewdata dat de interne sociale dynamiek in de sportclub met betrekking tot de migratieachtergrond van de spelers gunstig is; zowel tussen de spelers als vanuit de sportieve staf. Dit is ook zichtbaar in de algemene uitgangspunten (missie) van de beide clubs, al is dat meer prominent aanwezig bij de basketbalclub. Etniciteit lijkt bij geen van beide clubs te gelden als een demarcatiekenmerk op basis waarvan de jongeren het aangaan van een sociale band in de sportclub zouden uitsluiten. We beschouwen de sportclubcontexten – vanuit het perspectief van de respondenten – dan ook als low-cost omgevingen voor interetnische relaties. Dat betekent dat voor ons onderzoek scenario's 2 en 4 kunnen worden weerhouden. Vervolgonderzoek met bewuste selectie van sportclubs op basis van de high-cost omgeving (scenario's 1 en 3), eerder dan op basis van de aanwezigheid van interetnische relaties, wordt aanbevolen.

2.2.4. Speelt sportief kapitaal een rol bij het oversteken van de etnische breuklijn?

Zoals aangegeven heeft het verschil tussen scenario's 2 en 4 te maken met de mate van waardering van sportief kapitaal in het veld van de sportclub, en dus met de mate waarin sportieve criteria aangehaald worden als motivatie voor het al dan niet aangaan van een interetnische relatie.

Hoewel we de relatie tussen sportief kapitaal en interetnische vriendschappen niet rechtstreeks bevroegen, bleek uit de antwoorden op de vragen over het ontstaan van de interetnische vriendschapsrelatie dat iemands sportief kapitaal gebruikt wordt als argument. Appreciatie van sportieve elementen kan met andere woorden bijdragen aan de vriendschap. We vonden hiervoor aanwijzingen bij spelers van de basketbalclub en bij spelers van de voetbalclub.

I: En hoe komt dat jullie zo'n goeie vrienden zijn, Elias (alias, jw) en jij?

R: Ik denk omdat wij allebei een beetje op hetzelfde niveau basketten. Wij zijn niet supergoed of superslecht. En dan proberen wij elkaar soms zo wat uit te dagen. Bijvoorbeeld tegen onze coach, dan wedden wij van wie er het eerst op het veld mag en zo en dan spelen wij one-on-one. Dat helpt toch wel denk ik. – (Johan, basketbalclub)

I: Wat hebben jullie gelijk? Of verschillend?

R: Ik denk vooral veel verschillend, he. Maar gelijk denk ik gewoon dat we denk ik weten wanneer we moeten stoppen met onnozelen en weten

wanneer we serieus moeten zijn. En ook in de match gaan we er alle twee echt voor. – (Kobe, basketbalclub)

I: Hoe komt dat jullie zo een goede vrienden zijn, denk je?

R: Met X. (speler van de club) is het van vorig jaar. Hij is Nederlandstalig. Maar ik.. enfin, ik voel me goed met hem. Wij lachen veel en hij is een heel goede voetballer, dus ja... - (Ilias, voetbalclub)

I: Iedereen gedraagt zich op dezelfde manier eigenlijk, ondanks het feit dat ze van een andere herkomst zijn?

R: Ja, iedereen gedraagt zich... We spelen onze... We kleden ons om, iedereen praat over normale dingen, we spelen onze training en we geven ons allemaal even hard. En da's eigenlijk wel tof, he. Als je zo een ploeg hebt. – (Victor, voetbalclub)

I: Hoe zijn jullie bevriend geworden?

R: Op de voetbal, hij is hier 3 jaar geleden toegekomen, zo dus.

I: En hoe komt het dat jullie die klik hebben?

R: Het eerste jaar dat hij hier was, hebben wij samen op het middenveld gespeeld, en dat draaide goed. Als het goed draait en je speelt op dezelfde positie dan scheidt dat direct een band. – (Bastian, voetbalclub)

Een ander citaat toont aan hoe een algemene vraag naar 'verschil' tussen jongens in de eerste plaats op basis van sportieve elementen wordt geïnterpreteerd en ingevuld en dus niet op basis van migratieachtergrond.

I: En is er veel verschil tussen de jongens? (...)

R: Hoezo verschil? Qua... op het plein? Of qua karaktertrekken?

I: Ja, aan wat denk je spontaan zelf als ik zeg: 'Verschil.'?

R: Awel op het plein heb je altijd betere en minder betere en je hebt er dan die bijvoorbeeld klagen op die mindere maar dat is dan niet slecht bedoeld. Maar meestal peppen wij elkaar wel op en zo dus... Wij frustreren elkaar ook niet. Het zijn allemaal wel jongens die kunnen voetballen dus we weten dat ze allemaal wel iets kunnen van onze ploeg. We hebben een sterke ploeg. Dus veel verschil op het plein is er niet. De verdedigers doen hun taken, de aanvallers doen hun taken. En het middenveld doet ook zijn taken, dus...

- (Victor, voetbalclub)

Ook de voorzitter van de basketbalclub ziet hoe sportieve elementen de *return on investment* van een interetnische relatie in de sportclubcontext bepalen. Zeker in ploegsporten geldt bovendien dat het beschikbaar 'individueel sportief kapitaal' overgedragen kan worden naar de hele groep. Door de eigenaars van dit sportief kapitaal (bv. op basis van hun migratieachtergrond) niet tot het eigen netwerk (de in-group) te rekenen in de sportcontext, verliest het collectief sportief kapitaal.

R: Mohammed gaat veel rapper een pas geven aan Mustafa dan aan Janneman. En Janneman gaat veel gemakkelijker een pas geven aan Robin dan aan Mustafa. (...) Maar wat is de nuance nu: Als Mustafa de bal heeft en Robin kan basketten, en Mustafa weet dat Robin kan basketten, dan krijgt Robin wel de bal. Als Robin niet kan basketten, dan gaat Robin nooit

de bal krijgen. Als ze goed genoeg zijn wel. Dus die mannen zijn ongelooflijk hard voor mekaar. Als ze goed genoeg zijn, dan geven ze wel de bal af.

I: Dus het sportieve primeert op hun achtergrond?

R: Het sportieve primeert op hun achtergrond? Absoluut. Absoluut. En zeker als Robin kan zorgen dat we kunnen winnen. Dan gaan we niet onnozel doen, hé jongens. Dan is Robin een goeie. – (voorzitter basketbalclub)

We concluderen dan ook dat zowel de basketbalclub als de voetbalclub low-cost contexten zijn waarbinnen het sportief kapitaal in rekening gebracht wordt bij het aangaan van interetnische vriendschappen. We kunnen beide clubs dus situeren in scenario 4, waarbij het aangaan van interetnische relaties geen (of geen significante) investering van sociaal kapitaal vergt; en er bovendien een extra effect speelt wanneer iemand ook over sportief kapitaal beschikt (én dat kapitaal gewaardeerd wordt in het specifieke veld). Van de vier mogelijke scenario's is dit theoretisch het scenario waarbinnen interetnische vriendschappen het meest waarschijnlijk zijn. We stelden dit ook vast in het veldwerk: het oversteken van de etnische breuklijn in sociale relaties kost in dit scenario geen grote investering van sociaal kapitaal, en wordt bovendien vergemakkelijkt omdat iemands sportief kapitaal mee als motivatie kan dienen (lees: in rekening gebracht wordt) bij het aangaan van een interetnische relatie in de sportclub.

2.3. Over de effecten van de interetnische vriendschap op sociaal kapitaal

We onderzoeken of de interetnische relaties een effect hebben op het verbindend en/of overbruggend sociaal kapitaal van de respondenten. Met andere woorden, en met de definitie van sociaal kapitaal in het achterhoofd, over welke 'hulpbronnen' kunnen de respondenten dankzij hun interetnische relatie beschikken. Vermits we in dit onderzoek niet met een controlegroep van respondenten in homosociale relaties werken, is het niet altijd mogelijk om de specifieke meerwaarde van een interetnische (dus heterosociale) relatie te isoleren. Door het theoretische onderscheid tussen verbindend en overbruggend sociaal kapitaal mee te nemen in de analyse van de interviewdata, kunnen we hierover toch enkele vaststellingen duiden. De eerste vraag die we daarvoor moeten beantwoorden, is of de jongeren hun interetnische vriendschapsrelatie als 'zwak' of als 'sterk' omschrijven. Zoals gezegd vooronderstelt verbindend sociaal kapitaal eerder homosociale netwerken waarbinnen de leden 'sterk' onderling verbonden zijn en waarbinnen het onderling vertrouwen en de wederkerigheid van relaties groot is. Het ontstaan van overbruggend sociaal kapitaal vooronderstelt dan weer heterosociale en eerder 'zwakke' netwerkrelaties tussen individuen en veeleer gescheiden groepen. Met het oog op integratie en sociale mobiliteit kunnen beide vormen van sociaal kapitaal interessant zijn. Verbindend sociaal kapitaal kan onder de juiste omstandigheden bijdragen tot gevoelens van verbondenheid, emotionele stabiliteit en

veralgemeend vertrouwen in de samenleving en haar instellingen. Het verbinden van anders eerder gescheiden netwerken, zoals in dit onderzoek gebeurt in de sportclubcontext, kan zorgen voor een transfer van nuttige informatie of samenwerkingen die – in afwezigheid van dat netwerk – niet mogelijk geweest zouden zijn.

2.3.1. De kracht/zwakte van de interetnische relatie en het homofilie-principe

We peilden naar de kracht/zwakte van de interetnische relatie door de respondenten te bevragen over hoe ze elkaar eerder al konden helpen; bij wie ze met een probleem thuis of op school zouden terecht kunnen; hoeveel ze samen optrekken buiten de sportclubcontext. We bevroegen de duo's ook welke gelijkenissen en verschillen er volgens hen tussen hen beiden bestaat; en of dit voor kansen, dan wel voor spanningen zorgt. We stelden hen tevens de vraag waarom de respondenten volgens henzelf met elkaar bevriend zijn.

We stellen vast dat het homofilie-principe blijft gelden in beide sportclubs. Ondanks de low-cost omgeving, waarbij het aangaan van een heterosociale (interetnische) relatie weinig sociale investering vraagt, blijft de aantrekking tot 'sociaal gelijken' de uitbouw van netwerken te sturen.

I: Is Emko bij jou thuis geweest?

R: Neen.

I: Heeft dat, denk je, met de verschillende achtergrond te maken? Of eerder met de aard van jullie vriendschap, of...?

R: Bwa, ik denk eerder de aard van onze vriendschap. Ik denk dat dat ook gewoon... Ja, wij zien elkaar bij de basket. En soms daarna gaan wij ook iets... Ja, nog iets gaan eten of iets gaan drinken of zo. Verder spreken wij ook zeer weinig af, omdat ja... Bijvoorbeeld met mijn scoutsvrienden maak je veel mee op de scouts en da's echt een veel hechtere groep dan de basket.

(...)

I: En kan jij soms Emir helpen voor bepaalde dingen? Bijvoorbeeld voor school?

R: Hmm neen.

I: Of met emotionele ondersteuning? Advies?

R: Neen. Ik denk dat daarvoor onze leefwerelden ook veel te veel uit elkaar liggen. Denk ik.

(...)

R: Ik denk dat moest ik echt zo een probleem hebben, dat ik eerder naar scoutsvrienden ga gaan dan naar deze vrienden. Ik denk dat wij niet zo... Dit zijn echt vrienden om zo echt gewoon lol mee te hebben en niet om echt diepgaande gesprekken mee te voeren of zo, dat niet. (...)

(...)

I: En heeft dat met die achtergrond, die verschillende achtergronden te maken? Of ligt dat aan iets anders?

R: Ik denk dat dat gewoon andere soort personen zijn die mij niet echt... Die niet echt goeie vrienden van mij kunnen worden denk ik. Dat zijn zo, ja... Ja, die hangen gewoon zo wat. En ik doe dat dan liever met andere vrienden, met een pintje er bij of zo. Zo. En dat kan bij die mannen natuurlijk niet.

– (Kobe, basketbalploeg)

Op de vraag of Karel (alias, de respondent is van Marokkaanse origine) met Victor over religie praat, antwoordt hij:

R: Neen. Zelfs niet met Mohamed (alias, jw). Ik bedoel: ik spreek met hem meer, omdat we dezelfde religie hebben. Maar we spreken niet over religie.

I: Ah, oke. Dus ondanks het feit dat die religie niet op de tafel ligt – daar wordt niet over gesproken – toch voel jij je dichter bij Mohamed?

R: Voila, dichter bij Mohamed. Dat wel, dat wel. Zoals de Belgen. Die zijn ook meer samen. – (Karel, voetbalclub)

Ook volgens Ruben speelt iemands herkomst een rol in de keuze voor emotionele ondersteuning bij een 'significante andere'.

I: Heb je het gevoel gehad dat jij X. (naam ploeggenoot met andere migratieachtergrond) al hebt kunnen helpen op een bepaalde manier? Niet voetbaltechnisch of zo. Maar sociaal, daarbuiten?

R: Helpen?

I: Advies of zo?

R: Neen, ik denk X., da's hetzelfde... Als ik een probleem heb, ga ik bij Jan (alias, jw) gaan. Als hij een probleem heeft gaat hij daarmee niet direct bij mij komen. + Dus neen, ik denk niet dat ik hem...

I: Oke. Weet jij bij wie hij wel zou gaan?

R: Ilias. Dat zou goed kunnen. Of Mohamad (alias, jw).

I: Ja. Dat zijn alle twee ook jongens met een Marokkaanse achtergrond?

R: Ja.

I: Denk je dat dat meespeelt in de keuze bij voor wie je...?

R: Dat speelt mee, ja. Ik denk voor er als eerste bij te gaan. Nu uiteindelijk kan X. met een probleem ook perfect bij mij komen. En ik denk dat hij dat weet en da's ook omgekeerd zo. Maar ik denk voor een eerste keuze, echt voor met een probleem bij iemand te gaan, uw hart kunt luchten, speelt dat wel iets van de afkomst en zo... Dat speelt wel een rol, denk ik. – (Ruben, voetbalclub)

In de basketbalclub troffen we wel een duo waarbij deze sterkere onderlinge band wel aanwezig is: Izzy en Stephen. Zij zijn het enige duo in het onderzoek waarbij beiden een migratieachtergrond hebben, waardoor er mogelijks andere mechanismen spelen. Om die reden gaan we hier niet verder in op hun situatie. Verder onderzoek naar dit type interetnische relaties zou dit kunnen uitklaren.

We stellen dus vast dat het homofilie-principe – ook binnen de low-cost context van de sportclub – blijft gelden. Zoals we eerder aantoonde, betekent dit niet dat er zich omwille daarvan geen heterosociale relaties ontwikkelen. Onder invloed van de low-cost context en het sportief kapitaal kunnen deze relaties wel uitgebouwd worden. Sommige respondenten lijken echter aan te geven dat deze relatie van een andere en meer vrijblijvende aard is. Meer diepgaande contacten, gesprekken, sociale ervaringen etc. lijken zich in andere (wel homosociale?) netwerken af te spelen. Op basis van

deze bevinding beschouwen we de interetnische relaties in de sportclubcontext in de eerste plaats als 'zwakke' relaties, waarlangs volgens de theorie overbruggend sociaal kapitaal ontwikkeld wordt.

Dit wordt ook bevestigd in de interviewdata. Zo zien we hoe specifieke informatie de etnische breuklijn kan oversteken dankzij de relatie die in sportclubcontext ontstond. We vinden effecten met betrekking tot taal, informatie-uitwisseling over het gebruik van locaties in de stad, over school en over religieuze aspecten. De interetnische contacten geven de respondenten ook de mogelijkheid om inzicht te krijgen in een socio-economische en etnisch-culturele leefwereld die ver van de hunne ligt. Zo getuigt Johan uit de basketbalclub:

I: En waarom vind je dat zo belangrijk? Die verschillende nationaliteiten?

R: Omdat je ook, bijvoorbeeld van de andere kinderen.. Soms leer je dan ook hoe het er bijvoorbeeld bij hun thuis aan toe gaat. Als die bijvoorbeeld zeggen dat die niet kunnen komen naar de wedstrijd, komen kijken... Dan...+ Allez ja, ik zou het zelf ook niet echt leuk vinden om met alleen maar Belgen in een ploeg te zitten. Ook op school of zo. Ik vind dat wel leuk dat er verschillende nationaliteiten zijn.

I: Ah ja. En wat heb je zoal geleerd over de situatie thuis bijvoorbeeld bij...

R: ... Ik dacht eerst dat – maar dat was misschien niet zo'n goed beeld – die het niet allemaal heel goed hadden. En dat die niet allemaal werk hadden. Maar dan zeiden ze dat ze allemaal op zaterdag moesten werken en dan was dat wel iets helemaal anders. Dat je een ander beeld kreeg daarover. (...)

I: Je kent ook hun thuissituatie een beetje? Welke verschillen zie jij zo allemaal? Tussen bijvoorbeeld jouw situatie en hun situatie?

R: Bij X. bijvoorbeeld: zijn vader zit in de gevangenis. En zijn moeder moet dan alles alleen doen. Maar dan moet X. daar ook een beetje aan helpen. Maar ik bijvoorbeeld hier thuis, ik vind niet dat ik echt heel veel moet doen om te helpen. Ik doe het wel soms, maar dus die... Of die hebben thuis ook veel meer broers en zussen. Kleinere. Dan moeten die daar ook op passen en zo. En dat moet ik niet doen.

In het volgende voorbeeld vertelt Izzy over hoe hij hulp vond bij de voorzitter om problemen met een leerkracht op school op te lossen. Via de basketbalclub deed Izzy op die manier een beroep op iemand die voldoende vertrouwd is met het schoolsysteem en voldoende mondig om met de leerkracht in debat te gaan:

I: Ja, ik wil bijvoorbeeld meer een concreet voorbeeld over wat Luc voor jou heeft weten te betekenen. Welke extra hulp heeft hij jou kunnen bieden die je anders nergens anders zou kunnen vinden?

R: Dus X. (voorzitter club): als ik bijvoorbeeld een probleem op school had met een leerkracht die bijvoorbeeld iets tegen mij had of een pik had op mij, dan kwam hij altijd spreken met de leerkracht en kwam hij zeggen: 'Ja oke, dat kan niet zo verder. Mijn teamgenootje – ik dus – heeft een probleem. Hij is een beetje bang.' en zo. Dus hij kwam mij altijd steunen, dat was het belangrijkste. – (Izzy, basketbalclub)

We vonden ook hoe informatie over het gebruik van de stad via de interetnische relatie uitgewisseld werd. Zo nam Izzy zijn vriend Stephen op sleeptouw naar de zomerfabriek in Antwerpen. Emko maakte dan weer via Kobe kennis met de Stadshallen van Brugge (beschermd monument en erkend als werelderfgoed, jw).

I: En hebben zij jou al eens meegenomen naar een plaats die je anders nooit zou kennen?

R: Ja, Izzy, naar de zomerfabriek. Vorig jaar had hij mij daar gebracht, ik wist niet eens dat het er was. Nu ga ik er vaak in de zomer, want dat bestaat ook alleen in de zomer.

I: Ben je daar met je ouders ook al eens naartoe gegaan?

R: Nee – (Stephen, basketbalclub)

I: Heeft Kobe jou al een keer meegenomen naar een plaats waar je zelf nooit zou naartoe gegaan zijn, moest hij er niet geweest zijn?

R: Euh ik denk van wel ja. 2 jaar geleden dacht ik. Dat was ergens in Brugge.

I: Brugge. Wat zijn jullie daar gaan doen?

R: Ik weet dat zelf niet meer goed. Wij waren daar dingen gaan bezoeken. In de Stadshallen. – (Emko, basketbalclub)

Meer op het collectieve niveau leidt het samen sporten en het onderhouden van interetnische contacten in de sportclub ook tot effecten met betrekking tot taal. Ruben vertelt hoe er wederzijdse inspanningen gedaan worden om elkaars taal te spreken – iets wat ze beiden positief vonden.

I: En hoe zit het nu, bij je ploeg nu?

R: (...) Zij proberen dan Nederlands tegen mij te spreken en dat is wel wat gebrekkig. En dan probeer ik Frans tegen hen te spreken en dat is ook wat gebrekkig maar dat is dan ook wat geoefend allebei en je wordt er beter van. Dus... - (Ruben, voetbalclub)

En Izzy leerde een mondje Turks in de basketbalploeg.

I: Ja, ja. En heb je ook dingen geleerd die niks met de sport op zich te maken hebben?

R: Neen, eigenlijk niet.

I: Ik bedoel sociale vaardigheden of zo.

R: Hoe bedoelt u?

I: Awel, soms kan je in een voetbalclub – als je met jongens met diverse achtergronden samenspeelt – kan je andere dingen leren dan alleen maar sport. Dan denk ik bijvoorbeeld aan een taal of een andere cultuur...

R: ... Ah, ja. Zo, ja. Over taal en zo dan leren wij van elkaars talen. Dat is al vaak gebeurd.

I: Ja? Kan je een voorbeeld geven?

R: Turks een beetje.

I: Jij kan een beetje Turks daardoor?

R: Een klein beetje. – (Izzy, basketbalclub)

In het geval van Ilias leidde zijn coach hem naar een specifieke richting op school.

I: Jij gaat in het Frans naar school?

R: Ja, maar ik doe immersie. Dat is een project waar ik geschiedenis en aardrijkskunde in het Nederlands doe.

I: Ah ja. En heb je daar dan zelf voor gekozen?

R: Ja. Toen ik hier mijn eerste dag was, kon ik geen Nederlandse woorden zeggen. En de coach hier heeft gezegd: 'Waarom niet de immersie doen?'. En ik heb daar met mijn ouders over gepraat en ze vonden het een goed idee. En ik heb het gedaan.

I: Supergoed. En dat was op aangeven van je coach eigenlijk?

R: Ja.

I: Het was een idee van de coach?

R: Ja. – (Ilias, voetbalclub)

Tot slot zien we hoe ook informatie over religie en cultuur wordt uitgewisseld:

I: Gaan jullie soms ook bij elkaar op bezoek?

R: Ja

I: En hoe vind je dat daar?

R: Anders dan bij mij.

I: Ja? Op welke manier?

R: Gewoon, zoals dat ze veel van de Koran hebben en zo.

I: Ja? En leer je daar dan veel over bij?

R: Soms als ik daar iets zie dat in het Arabisch staat, dan vraag ik wat er op staat of zo. Dan zeggen ze zo De Heilige Geest of zo van die Moslim-dingen.

I: Heef Izzy al dingen bij jou kunnen leren?

R: Goh, ja hetzelfde maar dan katholieke dingen. – (Stephen, basketbalclub)

R: 'Geloof jij in Allah?' en zo. En: 'Wat doe jij dan allemaal? Moet jij... Hoeveel keer per dag moet jij bidden?' of zo. 'Ga jij naar de Moskee?' Dan stelde ik daar allemaal vragen over. Dat interesseert mij ook wel. Want ja, je zit hier met superveel verschillende culturen. (...)

I: Wordt er geoordeeld op dat moment? Over bepaalde keuzes?

R: Geoordeeld... Uw eigen mening geven. Van: 'Ja oke. Ik vind dat een beetje onnodig.' als iemand niet naar de training komt omdat het Ramadan is. En dan hoor je iemand zeggen: 'Ja, da's raar dat die niet komt.'. En dan hoor je iemand anders zeggen: 'Ja, da's begrijpelijk want als je alleen maar 's nachts kunt eten, dan ben je overdag niet echt sterk genoeg om naar de training te kunnen komen en te voetballen.' En dan houden we daar een gesprek over.

I: Ja. En kan je zo een voorbeeld geven van een onderwerp waarvan je zegt: 'Daar wil ik eigenlijk wel meer over weten want...'? Dat onbegrip of 'Ik vind dat wat raar.' of zo? Iets dat al gebeurd is?

R: Ja, als er een etentje is: spaghetti. Dat ze geen vlees eten of zo. En dan praten we daar gewoon over. Het is niet dat er iemand dan zegt van: 'Allez... dat is toch echt stom?' en... Dan praat je daar gewoon over. En ja, da's gewoon een gespreksonderwerp en dan leer je daarover bij. – (Ruben, voetbalclub)

I: En hoe was het bij hem thuis?

R: Heel goed. Enfin, hij is ook een Moslim. Dus we hebben een beetje dezelfde cultuur. En het was heel (cool). Zijn ouders zijn heel vriendelijk en alles was goed.

I: En denk jij moest je bijvoorbeeld X. (ploeggenoot, jw) meenemen naar jou thuis – X is denk ik geen Moslim – zou dat dan moeilijker zijn voor jou of voor jouw ouders?

R: Neen, ik denk het niet.

I: Neen?

R: Er zijn al vrienden van mij die al naar mij thuis gegaan zijn die niet-Moslim zijn, maar we proberen specialiteiten te maken om hen een beetje nieuw te leren, nieuwe dingen te leren. Dus dat zou geen probleem zijn. – (Ilias, voetbalclub)

De interetnische relaties waarlangs overbruggend sociaal kapitaal wordt uitgewisseld blijken dus in de sportclubcontext eerder ‘zwakke relaties’ te zijn. Het homofilie-principe blijft er spelen. Via de interetnische relatie kan bepaalde informatie (zie de voorbeelden hierboven) toch de individuele respondenten bereiken; waar dat zonder de aanwezigheid van deze band moeilijker het geval geweest zou zijn.

2.3.2. Een gunstige houding ten aanzien van etnische diversiteit?

Zoals aangegeven werd tijdens het veldwerk duidelijk dat verschillende respondenten, los van de sportclubcontext, dagdagelijks in contact komen met etnische diversiteit en die diversiteit vanzelfsprekend en zelfs positief vinden. Deze houding en eerdere ervaringen van deze respondenten maken uiteraard een belangrijk deel uit van de lage investeringskost voor interetnische relaties in sportclubcontext en vormen de mogelijksvoorwaarde voor dergelijke relaties. Toch zijn er ook enkele respondenten in dit onderzoek die, los van de sportclubcontext, deze maatschappelijke diversiteit nauwelijks vertaald zien in de sociale netwerken waarvan ze lid zijn (school, jeugdbeweging, etc.). Hieronder illustreren we dat de sportclubcontext en – vriendschappen er voor deze jongeren toe leidt dat ze een meer open houding aannemen ten aanzien van die diversiteit.

I: Heb jij in de scouts en op school ook zo een diverse vriendengroep?

R: Neen. Scouts, dat zijn allemaal Belgen. En op school ook. Ja, ik zit op X (naam school) dus dat zijn wel allemaal redelijk witte scholen. Om het zo te zeggen. Ik denk dat er in mijn jaar... Ja, neen alleen Belgen.

I: Ja. En op welke manier kom je dan in contact met jongens van een andere achtergrond? Is dat alleen hier op de basket?

R: Ja, ja. Ja, ik vind dat wel goed. Da’s een mooi evenwicht vind ik, he.

I: Is uw houding tegenover diversiteit daardoor veranderd?

R: Ja, neen, ja. Je moet iedereen accepteren hoe hij is, he. Denk ik.

I: Ja. Het is dus niet met die jongens te leren kennen dat je denkt van: ‘Gho, ik had bepaalde vooroordelen en ik word hier eigenlijk toch wel een beetje...’?

R: ... Ja, dat misschien wel, ja. Dat is wel waar. Allez, ik bedoel voor de clichés van: Marokkanen zijn dieven en slechte mensen of... Ja, dat is wel doorbroken natuurlijk, ja. Want ja, je kent hier echt megaveel goeie gasten. Ik heb hier echt megaveel goeie gasten leren kennen en zo. Dus ja, dat verandert dat dan wel wat, he. Dan is dat ook van: ja, oke... Ik denk dat er nog veel andere mensen denken van: ‘Ja, een Marokkaan dit, dat.’ Maar ik denk dan wel van: ‘Ja, dat zijn ook goeie gasten die er echt voor gaan en ook iets goed met hun leven willen doen, zeg maar.’ Dus dat heeft... Dat is misschien wel de meerwaarde dat ik hier heb gezeten. – (Kobe, basketbalploeg)

I: Maar nu ken je ze wel. Het feit dat je dat hebt, is dat iets positief? Kan dat een positief effect hebben op jouw leven?

R: Ja, ik denk zeker van wel. Want dat is natuurlijk... In het begin, vroeger, had je zo... Allez, ik heb hier X (gemeente) geweten als alles echt Vlaams was. Puur onze taal, echt alleen maar mannen van België. Niet echt andere mensen van andere landen, buitenlanders.

I: Ja.

R: En nu dat die erbij gekomen zijn... In het begin was dat wel een aanpassing en zo maar nu dat ik die beter ken heeft dat zeker een positieve invloed. Want dan ga je ook rapper denken van andere mensen die je dan leert kennen, niet afstoten of zo. Je geeft die een kans en als je die dan respect toont en die tonen respect terug, dan is dat zeker een positieve invloed op mijn relatie met hen.

I: Ja. Da's interessant. En is dat de verdienste van de sportclub?

R: Inderdaad wel, ja.

I: Want heb je andere plaatsen – buiten de school – waar je zo een diverse jongens kunt ontmoeten?

R: Neen. Ik kan niet echt op iets komen. – (Victor, voetbalclub)

3. Conclusie

Concluderend kunnen we stellen dat sportclubs het potentieel hebben om, onder de juiste omstandigheden, bij te dragen aan de uitbouw van sociale netwerkrelaties die een etnische breuklijn overstijgen. Op die manier kunnen sportclubs ook een sociale en maatschappelijke meerwaarde realiseren, naast de reeds gekende individuele voordelen van sport.

Op basis van het veldwerk in twee sportclubs die enerzijds onderling sterk verschillen wat betreft het socio-economische profiel van de wijk, de sportieve ambitie, de ervaring met het samen sporten in diversiteit, de financiële voorwaarden, etc., maar anderzijds met elkaar gemeen hebben dat er interetnische vriendschapsrelaties bestaan tussen de leden, hebben we vier theoretische interne dynamieken van sportclubs onderscheiden. Deze vier scenario's worden gebaseerd op de aan- of afwezigheid van twee parameters: (1) de gepercipieerde *high-* dan wel *low-cost* om in de context van de sportclub een interetnische relatie aan te gaan, ondanks het geldende homofilie-principe; en (2) het aan- of afwezige effect van sportief kapitaal als (extra) argument voor het aangaan en motiveren van een interetnische relatie.

	HIGH-COST CONTEXT	LOW-COST CONTEXT
GEEN EFFECT SPORTIEF KAPITAAL	S1: IER onwaarschijnlijk	S2: IER waarschijnlijk
EFFECT SPORTIEF KAPITAAL	S3: IER mogelijk	S4: IER zeer waarschijnlijk

Tabel 3: scenario's i.v.m. de totstandkoming van interetnische relaties in sportclubcontext

De interviews met negen interetnische vriendschapsduo's toonden aan dat beide sportclubs als *low-cost* contexten mogen worden beschouwd. Bij de keuze voor de sportclubs was de omgang met diversiteit voor geen enkele respondent een uitgesproken motivator. Wel speelden nabijheid, sportieve ambitie en netwerkeffecten in verschillende configuraties een rol. De sportieve ambitie werd sterker benadrukt in de voetbalclub, die een goede sportieve reputatie meedraagt en waarvan het bestuur zelf uitgesproken sportieve ambities heeft. In beide sportclubs vonden we dat het bestaan van de interetnische relaties sterk gemotiveerd werd met sportieve argumenten, wat een duidelijk effect van 'sportief kapitaal' op het kunnen overstijgen van de etnische breuklijn aantoont. Op die manier kunnen we beide sportclubs in hetzelfde theoretische kwadrant onderbrengen.

Uit het onderzoek blijkt dat dit soort sportclubs een gunstige context kan bieden voor het ontstaan van interetnische vriendschapsrelaties. Hiervoor moeten minstens twee voorwaarden vervuld zijn. Ten eerste: de sportclubcontext is *low-cost*. Het aangaan van interetnische relaties vergt er geen (of geen significante) investering van sociaal kapitaal. Ten tweede: er speelt een extra effect wanneer iemand ook over symbolisch (hier: sportief) kapitaal beschikt. Het 'ecosysteem' van de sportclub draagt er zo toe bij dat etnische breuklijnen kunnen worden overgestoken; in dit geval omwille van de sterke waardering van sportief kapitaal. In de achterliggende structuur en werking van de sportclub als autonoom 'veld', is het bezitten van sportief kapitaal immers een belangrijk element om de sociale posities en hiërarchie te bepalen. Dat maakt dat dit soort clubs zich goed lenen als katalysator voor het overbruggen van etnische (en daarmee vaak ook sociale) netwerken. Echter, om op een succesvolle wijze breuklijnen te traverseren vooronderstelt dit mechanisme wel de aanwezigheid van sportief kapitaal bij de clubleden. Indien dit sportief kapitaal niet aanwezig is bij de sporter, kan er geen effect zijn en bevinden we ons in een ander theoretisch kwadrant (i.c. S2 i.p.v. S4).

In dit onderzoek toonden we verder aan hoe de aanwezigheid van interetnische relaties in sportclubs ook positieve effecten heeft op de opbouw en uitwisseling van sociaal kapitaal tussen de vriendschapsduo's. We toonden aan dat de interetnische relaties veeleer 'zwakke banden' zijn, waarlangs ongekeerde informatie en nieuwe inzichten kunnen worden uitgewisseld tussen voordien gescheiden netwerken. Het beschreven 'homofilie-principe' blijft dus wel gelden, maar verhindert de uitbouw van interetnische sociale netwerken en overbruggend sociaal kapitaal niet. Het overbruggend sociaal kapitaal dat ontstaat in de sportclubcontext geldt als hulpbron in het traject van de respondenten richting sociale mobiliteit en het samenleven in diversiteit.

We stelden vast hoe specifieke informatie de etnische breuklijn kon oversteken dankzij de relatie die in sportclubcontext kon ontstaan. We vonden positieve effecten met betrekking tot taalverwerving,

informatie-uitwisseling over het gebruik van locaties in de stad, over school of studiekeuze, en over religieuze aspecten. De interetnische contacten gaven de respondenten ook de mogelijkheid om inzicht te verwerven in socio-economische leefwerelden die ver van de hunne liggen. Tot slot stelden we vast hoe de sportclubs uit dit onderzoek bijdragen tot een positieve visie over diversiteit bij jongeren die niet via hun andere eigen netwerken met die diversiteit in contact komen. Vanuit het oogpunt van integratie levert dit overbruggen van sociale netwerken via sportclubs dus interessante effecten op.

Omwille van de verkennende aard van dit onderzoek, is voorzichtigheid over de generaliseerbaarheid en geldigheid van de theoretische scenario's over sport en integratie geboden. Verder onderzoek met een meer uitgebreide groep respondenten en in meer sportclubs (om ook clubs in andere scenario's te kunnen onderzoeken) is dan ook aangewezen.

Bibliografie

- Baron, S., Field, J., & Schuller, T. (2000). *Social Capital: Critical Perspectives: Critical Perspectives*: Oxford University Press.
- Bourdieu, P. (1978). Sport and social class. *Social Science Information*, 17(6).
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241-58). New York: Greenwood.
- Bourdieu, P. (2008). The Forms of Capital *Readings in Economic Sociology* (pp. 280-91): Blackwell Publishers Ltd.
- Bourdieu, P., Hofstede, R., & Pels, D. (1989). *Opstellen over smaak, habitus en het veldbegrip*.
- Breedveld, K., & van der Meulen, R. (2002). Vertrouwen in de sport: Een empirische analyse van de relatie tussen sportdeelname en sociaal kapitaal. *Vrijtijdstudies*, 20, 37 - 50. doi: urn:nbn:nl:ui:22-2066/62585
- Cherti, M. (2008). *Paradoxes of Social Capital : A Multi-Generational Study of Moroccans in London*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Coakley, J. (2001). *Sport in society: Issues and controversies* (7th ed.). Boston: Mc Graw-Hill Education.
- Coalter, F. (2007a). Sports Clubs, Social Capital and Social Regeneration: 'ill-defined interventions with hard to follow outcomes'? *Sport in Society*, 10(4), 537-59. doi: 10.1080/17430430701388723
- Coalter, F. (2007b). *A wider social role for sport. Who's keeping the score?* London: Routledge.
- Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94, S95-S120. doi: 10.2307/2780243
- Elling, A. (2004). 'We zijn vrienden in het veld'. Grenzen aan sociale binding en 'verbroedering' door sport. *Pedagogiek*, 4, 342-60.
- Elling, A., De Knop, P., & Knoppers, A. (2001). The social integrative meaning of sport: A critical and comparative analysis of policy and practice in the Netherlands. *Sociology of Sport Journal*, 18(4), 414-34.
- Granovetter, M. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 1360-80.
- Granovetter, M. (1983). The strength of weak ties: A network theory revisited. *Sociological theory*, 1(1), 201-33.
- Haudenhuyse, R., Nols, Z., Theeboom, M., & Coussée, F. (2013). *Wij sporten mee. Verkennend onderzoek naar de rol van sportclubs in het leven van maatschappelijk kwetsbare jongeren* (Vol. 1): Demos.
- Krouwel, A., Boonstra, N., Duyvendak, J. W., & Veldboer, L. (2006). A Good Sport?: Research into the Capacity of Recreational Sport to Integrate Dutch Minorities. *International Review for the Sociology of Sport*, 41(2), 165-80. doi: 10.1177/1012690206075419
- Leszczensky, L., & Pink, S. (2015). Ethnic segregation of friendship networks in school: testing a rational-choice argument of differences in ethnic homophily between classroom- and grade-level networks. *Social Networks*, 40, 18-26.
- Marlier, M., Cardon, G., De Bourdeaudhuij, I., & Willem, A. (2015). Effectiviteit duurzame intersectorale samenwerkingen: case buurtsport. Brussel: Steunpunt Beleidsrelevant Onderzoek Sport.
- Mathieu, H., & Eric, M. (2015). *Bourdieu's theory of social fields : concepts and applications*.
- McPherson, M., Smith-Lovin, L., & Cook, J. M. (2001). Birds of a Feather: Homophily in Social Networks. *Annual Review of Sociology*, 27, 415-44. doi: 10.2307/2678628
- Muyters, P. (2014). *Beleidsnota Sport 2014 - 2019*. Brussel: Vlaams Parlement.
- Nannestad, P., Lind Haase Svendsen, G., & Tinggaard Svendsen, G. (2008). Bridge Over Troubled Water? Migration and Social Capital. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(4), 607-31. doi: 10.1080/13691830801961621
- Narayan, D. (1999). *Bonds and bridges: social capital and poverty* (Vol. 2167): World Bank Publications.

- Portes, A. (1998). Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology*, 24, 1-24.
- Portes, A., & Landolt, P. (1996). The downside of social capital. *The American Prospect*, 26, 18-21. doi: citeulike-article-id:1288387
- Putnam, R. (1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, 6(1).
- Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.
- Scheerder, J., Pauwels, G., & Vanreusel, B. (2004). Sport en inburgering. Een empirische analyse van de relatie tussen sportbeoefening en sociaal kapitaal. *Tijdschrift voor sociologie*, 25(4), 417-150.
- Smith, S., Maas, I., & van Tubergen, F. (2014). Ethnic ingroup friendships in schools: testing the by-product hypothesis in England, Germany, the Netherlands and Sweden. *Social Networks*(39), 33-45.
- Smith, S., Maas, I., & van Tubergen, F. (2015). Parental Influence on Friendships Between Native and Immigrant Adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 25(3), 580-91. doi: 10.1111/jora.12149
- Spaaij, R. (2010). Using recreational sport for social mobility of urban youth: practices, challenges and dilemmas. *Sociétés et jeunesses en difficulté, hors série*.
- Teney, C., & Hanquinet, L. (2012). High political participation, high social capital? A relational analysis of youth social capital and political participation. *Social Science Research*, 41(5), 1213-26. doi: 10.1016/j.ssresearch.2012.03.012
- Theeboom, M., Schaillée, H., & Nols, Z. (2011). Social capital development among ethnic minorities in mixed and separate sport clubs. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 4(1), 1-21. doi: 10.1080/19406940.2011.627359
- Van der Meulen, R. (2007). Bier, frikandel en voetbal: lidmaatschap van sportverenigingen, vriendschappen, kenniskringen en veralgemeend vertrouwen. *Tijdschrift voor sociologie*, 28(2), 166-91.
- Vanhoutte, B. (2007). Doe je mee? Jongeren en participatie aan het verenigingsleven. In N. Vettenburg, M. Elchardus & L. Walgrave (Eds.), *Jongeren in cijfers en letters. Bevindingen uit de JOP-monitor 1*. (pp. 175-87). Leuven: Lannoo.
- Verschuere, P., & Van Driessche, T. (2011). Sport en Interculturaliteit. naar een sociaal sportbeleid in een interculturele samenleving (pp. 99).
- Verweel, P., Janssens, J., & Roques, C. (2010). Sport maakt verschil. In F. Kemper (Ed.), *Samenspel. Studies over etniciteit, itnegratie en sport* (pp. 299-312). Bennekom: NISB.
- Walseth, K. (2007). Bridging and bonding social capital in sport—experiences of young women with an immigrant background. *Sport, Education and Society*, 13(1), 1-17. doi: 10.1080/13573320701780498
- Weiss, M., & Smith, A. (2002). Friendship quality in youth sport: relationship to age, gender, and motivation variables. *Journal of sport & exercise psychology*, 24, 420-37.
- Windzio, M. (2015). Immigrant children and their parents: is there an intergenerational interdependence of integration into social networks? *Social Networks*, 40, 197-206.
- Windzio, M., & Bicer, E. (2013). Are we just friends? Immigrant integration into high- and low-cost social networks. *Rationality and Society*, 25(2), 123-45. doi: 10.1177/1043463113481219
- Woolcock, M. (1998). Social capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework. *Theory and Society*, 27(2), 151-208.